

РАМАЗОН ҲАЙИТИНГИЗ МУБОРАК БЎЛСИН!

Азиз юртдошлар! Сизларни Рамазон ҳайити муносабати билан чин қалбдан муборакбод этаман. Ушбу қутлуғ байрамнинг файзу баракоти қалбларимиз ва хонадонларимизни ҳамиша мунаввар айласин.

Шундай кунларга соғ-омон етказгани учун Аллоҳ таолога ҳамду санолар айтиб, ҳамиша меҳр-оқибатли, ўзаро чиройли муомалада бўлишга интилайлик. Бирор сабабга кўра аразлашган, гина-қудуратли таниш-билишлар ҳам ҳайит шарофати туфайли бир-бирларига кучоқ очсинлар. Чунки кечиримли ва меҳр-оқибатли бўлиш чин мўминга хос олий фазилатдир.

Аллоҳ таоло Куръони каримда марҳамат қилади:

"(У тақводор зотлар) яхши ва ёмон кунларида (ҳам) инфоқ-эҳсон қиладиган, ғазабларини ичларига ютадиган, одамларни (хато ва камчиликларини) афв этадиган кишилардир. Аллоҳ бундай яхшилиқ қилувчиларни севади" (Ол-и Имрон, 134).

Шунингдек, саховатпеша кишиларимиз Аллоҳ таолонинг уларга берган неъматларидан хайр-эҳсон қилишлари, муҳтож оилаларга, мискину фақирларга ёрдам қўлини чўзишлари керак.

Алҳамдулиллаҳ, сиҳат-саломатлик йилида халқимиз соғлиги, маънавий қадриятларимиз, айнақса, ёшларимиз тарбиясига эътибор кучайди. Ҳаётимиз кўрки, турмушимиз файзи ўзаро аҳил-иноқ, меҳр-мурувватли бўлишдадир. Бунга эса, аввало, қўшничилик ҳақ-ҳуқуқларига мукамал риоя қилиш, бир-бирларига ёрдам бериш ва ҳожатларини холис раво қилиш билан эришилади. Жобир ибн Абдуллоҳдан (розийаллоху анху) ривоят қилинган ҳадисда Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам): "Ким бир мусулмоннинг дунё қайғуларидан бир қайғусини кетказса, Аллоҳ унинг қиёмат кундаги қайғуларидан бирини кетказди. Ким дунёда бир қийналган биродарининг оғирини енгил қилса, Аллоҳ таоло унинг қиёматдаги оғирини енгил қилади. Бир банда бир бандага ёрдам қилса, Аллоҳ таоло унга ҳам ёрдам кўрсатади", деганлар (*Имом Термизий ривояти*).

Муборак Рамазон байрамни юртимизда ўзаро меҳр-оқибат, ҳамжиҳатлик, катталарга ҳурмат, кичикларга иззат, ҳиммат ва саховат байрами сифатида ўтказиш яхши анъанага айланиб қолган.

Икки Рамазон оралигида республикамызда диний соҳада анча-мунча яхши ишлар қилинди. Чирчиқ, Бўка шаҳарларида гўзал жомеъ масжидлари қурилиб, фойдаланишга топширилди. Навоий шаҳрида ҳам муҳташам бир байтуллоҳ қурилиши, Самарқандда эса Шоҳизинда зиёратгоҳини кенг миқёсда қайта таъмирлаш, ободонлаштириш ишлари якунланай деб турибди. Ўзбекистон қорилари бир неча халқаро Куръон мусобақаларида қатнашиб, юқори кўрсаткичларга эришишди.

Муҳтарам юртдошлар!

Муборак Рамазон ҳайити улуғ байрам. Бу кунни шоду ҳуррамлик билан ўтказишимиз зарур. Жамиятимизда кузатилаётган гуруҳ-гуруҳ бўлиб фотиҳагарчиликка бориш, байрамга азадек тус бериш каби иллатларга чек қўйиш лозим.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси Уламолар кенгаши номидан барча юртдошларимизни улуғ айём билан чин дилдан муборакбод этаман. Ватанимизнинг истиқболи порлоқ, тинчлиги ва осойишталиги давомли, ҳаётимиз янада тўкин бўлишини Аллоҳ таолодан сўраб қоламан.

Ҳайитингиз муборак бўлсин, азизлар!

Абдурашид қори БАҲРОМОВ,
Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий

МУНДАРИЖА

Табрик Абдурашид қори БАҲРОМОВ Рамазон муборак!	1
Воқеа Қуръон мусобақаси	11
Абдусамад ЭРГАШ ўғли Шукрона	11
Хотира Абдулҳай ТУРСУН Наманган уламолари	14
Тарбия Умар ЗИЁ Ҳаё	17
Рангин туйгулар Баҳодир МУРОД АЛИ Менга ҳам тақво насиб эт	20
Мактубларда манзаралар Жалолиддин САФАРАЛИ Ўтган кунлар армони	24
Саодат ХЎЖААҲМЕДОВА Мўминларнинг юзлари яшнаб туради	24
Ўктам ҳожи УМРЗОҚ Таълим ва тадбир	25
Насихат Жалолиддин РУМИЙ Чиқ қоронғу гўшадин... ..	26
Ўлкамизни ўрганамиз Абдуллоҳхон АБДУРАҲМОНОВ Илоқ хазинаси	27
Шеърят Тоҳир МАЛИК Бир кеча-кундуз	29
Адабий таҳлил Отабек РУСТАМБЕК Жаннат сари етаклагувчи асар	30
Тиббиёт бурчаги Сафар МУҲАММАД Узумнинг хосиятлари	32

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Журналимиз саҳифаларида
оят ва ҳадислар берилаётгани
учун уни ножоиз жойларга
ташламаслигингизни сўраймиз

Тафсир
Ваҳба МУСТАФО АЗ-ЗУҲАЙЛИЙ

4

ҚУРАЙШ СУРАСИ

"Ва хавфу хатардан тинч қилди". Яъни, уларга тинч-омонлик ва турғун ҳаёт берди. Шундай экан, фақат Аллоҳга ибодат қилишсин. Санам, бугларга ибодат қилишмасин.

Ибн Касир айтадилар: "Ким бу амрга бўйсунса, Аллоҳ унга дунё ва охират омонлигини беради. Ким Аллоҳга бўйин эгмаса, уни бу икки неъматдан маҳрум қилади".

Ҳайитингиз муборак!

6

КЎЗЛАРИМИЗ
ҚУВОНЧИ,
ҚАЛЪЛАРИМИЗ
ЗИЙНАТИ

Саҳобалар ҳаёти

8

НЎЪМОН
ИБН МУҚАРРИН

Нўъмоннинг оти сирпаниб, йиқилди. Нўъмон оғир жароҳат олди. Ёнида бораётган биродари унинг қўлидаги байроқни олиб, Нўъмонни чопонига ўраб қўйди.

Хабарлар

12

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Японияда Ислом мактаби

Токио Ислом маркази Японияда илк диний мактаб қуришни режаламоқда. Марказ раҳбарияти қурилиш учун ер майдони харид қилди.

Амри маъруф

Акмал АВАЗ

18

ИЛМНИНГ САККИЗ ҚОИДАСИ

Умр қисқа. Шунинг учун ҳам илм толиби аввало асосий илмларга эътиборини қаратиши лозим. Исломий илмларнинг бошида ақида, тавҳид илми туради. Бу илм билан жаннатга киришнинг бош шарти — имон тўғриланади.

Мерос

Ғиёсиддин ХОНДАМИР

22

НАВОИЙ ҚУРДИРГАН МАСЖИДЛАР

Бу Амирнинг ҳиммати билан қурилган ҳар бир масжид тўғрисида тафсилот берилса, рисола узайиб кетади. Шу боис бошқа масжидларни фақатгина санаб ўтамиз: Сари пули Инжил масжиди; Тали Қутбон масжиди; Сари кўчаи Улуғ-ота масжиди...

Сўранг, жавоб берамиз

28

НУҲ ПАЙҒАМБАР КЕМАСИ

"...Сув қуриди, фармон бажарилди ва (кема) Жудий тоғи узра тўхтади..." (Худ, 44).

«HIDOYAT»

Ойлик диний-ижтимоий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФҲОН

Таҳрир ҳайъати

Абдурашид қори БАҲРОМ
Абдулазиз МАНСУР
Неъматилла ИБРОҲИМОВ

Аҳад ҲАСАНОВ
Зоҳиджон ИСЛОМОВ
Зоҳидилло МУНАВВАРОВ
Баҳодир КАРИМОВ

Абдураззоқ ЮНУС
Анвар ТУРСУН
Дурбек ОБИДЖОН

Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Эркин МАЛИК

Абдул Жалил ХУҲАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)

Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН
Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқовани

Абдулбоқи ИМОМХОН ўғли тайёрлади

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Матнни

Райҳона ХОЛБЕК қизи

терди

Тарғибот-ташвиқот марказлари:

Андижон вилояти — 8.3742.24-34-04
Раҳбари Ўктам ҳожи Умрзоқ
Фаргона вилояти — 8.37357.2-12-38
Раҳбари Салоҳиддин Нуриддин

Манзилимиз:

700021, Тошкент шаҳри,
Шайхонтоҳур тумани Навоий кўчаси 46-уй;
Тел: 49-18-26, 144-36-53.
Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uz
Интернет почтаимиз: admin@hidoyat.uz
Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигида
рўйхатга олинган.
Гувоҳнома рақами 170.

Босишга 2005 йил 17 октябрда рухсат берилди.
Босмаҳонага 2005 йил 21 октябрда топширилди.
Қоғоз бичими 84x108^{1/16}. Адади 12000 нусха. 231-сон буюртма. «KONI NUR» МЧЖда босилди.
Манзили: Тошкент, Муқимий к., 178-уй.

Қўлёзмалар қайтарилмайди, тақриз қилинмайди.
Мақолалар хат орқали юборилганида исми шарифлар
тўлиқ ёзилиши, манзил аниқ кўрсатилиши шарт.

Меҳрибон ва Раҳмли Аллоҳ номи билан.

1-2. Қурайшга осон қилиб қўйилгани — уларга қиш ва ёз сафари осон қилиб қўйилгани учуноқ; 3. Улар мана шу Уйнинг Парвардигорига ибодат қилсинлар! 4. У Зот уларни очликдан (қутқариб) таомлантирди ва хавфу хатардан тинч қилди.

Ваҳба Мустафо аз-ЗУҲАЙЛИЙ

ҚУРАЙШ СУРАСИ

«Мунир» тафсиридан

Сураининг бошида Қурайшга Аллоҳ неъматларини эслатгани учун "Қурайш сураси" деб номланган.

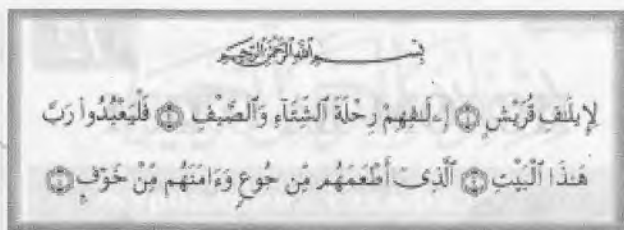
Сура ичига олган нарса

Маккада туширилган бу сурада Макка аҳлига, яъни, Қурайшга Аллоҳ берган бир неча неъматлар саналган. Аллоҳ уларнинг сўзларини бир қилди. Ўзларини иноқ қилиб, бой-бадавлат яшашлари учун қишда Яманга ва ёзда Шомга эркин тижорат сафарига чиқиш имкониятини берди. Ва уларга омонлик шаҳрида бирор киши билан низолашмасдан хотиржам ва тинч яшаш неъматини ато этди: "Улар мана шу Уйнинг Парвардигорига ибодат қилсинлар. У Зот уларни очликдан (қутқариб) таомлантирди ва хавфу хатардан тинч қилди".

Сураининг фазилати

Имом Байҳақий "Хилофийот" китобида Умму Ҳоний бинти Абу Толибдан (розийаллоҳу анҳо) ривоят қилади: "Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дедилар: "Аллоҳ Қурайшни етти хислат билан ортиқ қилди: 1) мен қурайшликман; 2) набий улардан; 3-4) Каъба ёпқичини тикиш ва ҳожиларга сув улашиш уларда; 5) фил эгалари (яъни, Абраҳа қўшини) устидан ғолиб қилди; 6) бошқалар Аллоҳга ибодат қилмаган ўн йилда улар ибодат қилишди; 7) Аллоҳ улар ҳақида Қуръонда сура туширди", деб Қурайш сурасини тиловат қилдилар.

Ибн Касир бу ҳадисни ғариб деган.

Сураининг нозил бўлиши сабаби

Имом Ҳоким ва бошқалар Умму Ҳоний бинти Абу Толибдан (розийаллоҳу анҳо) ривоят қилади: "Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): "Аллоҳ Қурайшни етти хислат билан ортиқ қилди", дедилар. Бу ҳадисда: "Улар ҳақида сура нозил бўлган, унда улардан бошқалар зикр қилинмаган", деган қўшимчаси бор.

Тафсири ва баёни

"Қурайшга осон қилиб қўйилгани — уларга қиш ва ёз сафари осон қилиб қўйилгани учуноқ улар мана шу Уйнинг Парвардигорига ибодат қилсинлар!" Яъни, Қурайшга икки сафарни осон қилиб қўйилгани учун улар Парвардигорларига шукр қилиб ибодат этсин.

Қурайш аҳли қишда Яманга Ҳиндистон ва Халиж ўлкаларидан келтирилган атирлар ва зироворлар сотиб олиш учун сафар қилишарди. У ерлар қишда иссиқ бўлади. Ёзда эса дон ва зироат маҳсулотлари учун Шомга сафар қилишарди. У ер ёзда иссиқ бўлади. Қурайшнинг тирикчилиги фақат тижорат билан эди. Бу икки ёққа борилмаса, Маккада яшаб қолишнинг бошқа манбаи йўқ. Қолаверса, Байтуллоҳга қўшни сифатидаги омонлик бўлмаганида у ерда эркин яшаб бўлмасди. Уларга ҳужум қилишмас, араблар "Қурайш Байтуллоҳнинг аҳли", дейишар эди. Қурайшга бу эҳтиром ва иззат Байтул Ҳаром туфайли эди. Улар бу неъматга иқрор бўлиб, танҳо Аллоҳга ибодат қилиши лозим...

Муҳаммад ибн Исҳоқ ва Абдурахмон ибн

Зайд ибн Асламларнинг фикрича, бу сура ўзидан олдинги сура билан боғлиқ. Сура маъноси: филларни Маккага киришдан тўсдик, Курайш ўз шаҳарида омон, жам бўлиб яшаши учун фил эгаларини ҳалок қилдик, улар бошқа неъматлар учун Аллоҳга ибодат қилишмасам ҳам, бу икки неъмат — фил эгаларини тўсиш неъматини ва Байтул Ҳаромга қўшни яшаш неъматини учун ибодат қилишсин.

Имом Розий оятнинг **"Мана шу Уйнинг Парвардигорига ибодат қилсинлар!"** мазмунини тафсирилади: "Билинглари, инъом икки хил бўлади: бири — зарарни дафъ қилиш, иккинчиси — манфаат келтириш. Биринчиси муҳим ва муқаддимдир. Шунинг учун, зарарни дафъ қилиш вожиб, дейилган. Манфаат келтириш вожиб эмас, Аллоҳ таоло Фил сурасида зарарни дафъ этиш неъматини, бу сурада эса, манфаат келтириш неъматини баён этди. Мана шу икки буюк неъмат учун Унга ибодат қилишни буюрди: **"Мана шу Уйнинг Парвардигорига ибодат қилсинлар!"**.

Ибодат маъбудга ғоят даражада бўйин эгиб, ўзини хор тутишдир.

Аллоҳ таоло Курайшга ато этган яна бир неъматни зикр қилиб, Ўзини васф этган: **"У Зот уларни очликдан (қутқариб) таомлантирди"**. Яъни, У бу Уйнинг Раббидир. Улар оч бўлганида озук берувчи Удир. Уларга ризқларини тўкин қилиб, бу икки сафар сабабли ризқ йўлларини осон этди. Олдин бўлган қаттиқ очликдан халос қилди.

"Ва хавфу хатардан тинч қилди". Яъни, уларга тинч-омонлик ва турғун ҳаёт берди. Шундай экан, фақат Аллоҳга ибодат қилишсин. Санам, бутларга ибодат қилишмасин.

Ибн Касир айтадилар: "Ким бу амрга бўйсунса, Аллоҳ унга дунё ва охираат омонлигини беради. Ким Аллоҳга бўйин эгмаса, уни бу икки неъматдан маҳрум қилади. Наҳл сураси 112–113-оятлари мазмуни бундай: **"Аллоҳ бир шаҳарни (яъни, Маккани) мисол келтирур: у тинч, сокин (шаҳар) эди, ҳар томондан ризқу рўзи бекаму қўст келиб турар эди. Бас, (қачон) у (яъни, унинг аҳолиси) Аллоҳнинг неъматига ношукрлик қилгач, Аллоҳ у (шаҳар аҳолисига) бу "ҳунар"лари (куфру исёнлари) сабабли очарчилик ва нотинчлик балосини тотдириб қўйди. Дарҳақиқат, уларга ўзларидан бўлган бир пайғамбар келганида уни ёлғончи қилишгач, уларни золим бўлган ҳолларида (Аллоҳнинг) азоби ушлади"**.

Араблар тез-тез бир-бирларининг устига ҳу-

жум қилиб туришар, баъзиларини асирликка олишар эди. Байтул Ҳаром борлиги учун Курайш бу балодан, шунингдек, фил билан келган Ҳабашистон (Абраҳа) аскарларидан ҳам омонда қолди.

Анкабут сурасининг 67-оятининг мазмунини бундай: **"Улар ўзларининг атрофларида одамлар талон-тарожга дучор бўлаётгани ҳолда Биз ҳарамни (яъни, Маккани) тинч-осойишта қилиб қўйганимизни кўрмадиларми?"**

Сурадан ўрганганларимиз

Аллоҳ таоло бу сурада Курайшни, яъни, Назр ибн Кинона болаларини ҳисобсиз неъматлар ато қилган Парвардигорга ибодат қилишга амр этди. У неъматлар қуйидагилардир:

1. Фил эгаларини ҳалок қилиб, Маккага киришдан тўсди. Бу нарса содир бўлиши аниқ катта зарарни дафъ этишдир. Агар Аллоҳнинг инояти бўлмаганида улар Байтул Ҳаромга қўшни бўлиб, хотиржам, омон ва саломат яшаш бахтига эришмас эди.

2. Ҳар хил таом ва кийим тижорати учун қишда Яманга, ёзда Шомга сафар қилишлари сабабли ризқларини тўла-тўқис қилиб берди. Бошқа араб қабилаларининг ҳужумидан асради.

3. Хавфлардан омонда бўлиш неъматини. Улар Макка ичиди ҳам, ташқарисиди ҳам тижорат ва касб учун сафарга чиққанларида хавф-хатардан омон эдилар.

4. Уларни Шарафли Каъба, Байтул Ҳаромга қўшни қилди. Байтуллоҳ уларнинг азизлиги ва шарафлари асосидир. Улар Байтуллоҳ сабабли шарафга эришишди.

Хулоса: Аллоҳнинг Курайшга берган неъматларини санаб адоғига етиб бўлмайди. Улар бошқа неъматларга шукр қилишмасам, очик кўриниб турган мана шу иккита неъматига — қиш ва ёзда осон қилинган икки сафар неъматига шукр этиб, ибодат қилишсин!

Зеро, Ибн Абу Ҳотам Асмо бинти Язиддан (розийаллоҳу анҳо) қилган ривоятда Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): "Курайш, сизларга вой бўлсин!" деганлари, бошқа ривоятда эса: "Курайшга қиш ва ёз сафари осон қилингани учун, эй Курайш, сизларни очликдан қутқариб таомлантирган ва хавфу хатардан тинч қилган Аллоҳга ибодат қилинглари", деб марҳамат қилганлари келтирилади.

Анвар АҲМАД
таржумаси

Йил бўйи орзиқиб кутганимиз баракали ой — Рамазони шариф ҳам бир зумда ўтиб кетгандай бўлди. Ифторликка шошилишлар, таровеҳ намозларидаги жамоат файзи ҳамда саҳар чоқлари қилинган дуоларнинг севинчини айтиб тугатиш қийин. Узоқ кутган меҳмонимиз Рамазоннинг файзли кунларига тўймай қолдик. Шу боис бу қутлуғ ойни ҳали кўп эслаймиз. Ҳикмати, фазилатини янаги йилгача соғиниб юрамиз.

Дуоимиз: бу ойда қилган ибодатларимизни Аллоҳ чиройли қабул этган бўлсин. Рамазондан гуноҳларимизни кечириб, солиҳ амалларимизни кўпайтириб, ўзимизни ўнглаган ҳолда чиқазсин.

Бугун ҳамма бир-бирини рўза ҳайити билан қутлаяпти. Барчанинг юзида қувонч нурлари. Рамазон ҳайратлари тилдан тушмайди. Биз ҳам айрим ўқувчиларимиздан Рамазон ҳақида бир шингил-бир шингил хотира сўзлаб беришларини илтимос қилдик.

Таҳририят

КЎЗЛАРИМИЗ ҚУВОНЧИ,

Хайринисо опа, Тошкент шаҳри, Юнусобод тумани:

— Алҳамдулиллаҳ, шу кунларга ҳам етдик. Рамазоннинг келгани ҳамшаҳарларимизнинг кўчаларда гурас-гурас бўлиб ибодат учун масжидга ошиққанидан ҳам билинди. Мен ҳар куни саҳарликка турганимда деразадан атрофга бир қур қарашга одатланганман. Кўп хонадонларнинг чироғи ёниқ эканига кўзим тушади. Демак, булар саҳарликка турган рўзадорлар. Очиғи, чироғи ёниқ уйлар бу йил ҳар йилгидан ҳам кўп бўлди. Бу нарса мени ростакамига қувонтиради.

Ўқувчилик давримда кечган бир воқеа эсимга тушади.

Бир куни эрта саҳарда уйғониб кетдим. Чироқ ўчик, ёнимда ётган бувимнинг ўрни бўш, нариги уйда эса кимдир секин-секин гапирар эди...

Югуриб қўшни хонага ўтдим. Бувим билан бобом ғира-ширада чой ичиб ўтиришибди. "Тонг отдими?" десам, "Ухлайвер, ҳали вақтли", дейишди. Уйкум қочиб, бирга чой ичдик. Бобом рўза ва унинг фарзлиги ҳақида гапириб бердилар. Улардан: "Сизлар ҳам рўза тутяпсизларми?" деб сўрадим. "Ҳа, аммо ҳеч кимга айтма, айниқса, ўқитувчиларинг билмасин!" дея тайинладилар бувим.

Ғира-ширада кўзим ўрганолмай, чироқни ёқмоқчи бўлдим. "Чироқни ёқма. Дадангга гап тегиб қолмасин тагин. Рамазонда саҳарлик қилишга турадиганларни пойлайдиганлар бор", дедилар бобом.

Шундан бошлаб мен ҳам яширин рўза тутадиган бўлдим. Бир куни синфимизга уч-тўрт ўқитувчи кириб ке-

либ, синфдошларимнинг рўза тутган-тутмаганини билиш учун сув ичириб кўра бошлади. Қорним оғриётганини баҳона қилиб, ташқарига чиқиб кетдим...

Мактабни битиргунимча ҳар йили ана шундай — саҳарликда чироқ ёқишга қўрқиб, ким сўраса, "тутганим йўқ", дея бу фарз ибодатини адо этганман.

Баҳри ҳожи она УБАЙДУЛЛАЕВА, Тошкент тумани, Суннат Ҳикमतов маҳалласи, 81 ёш.

— Замон қанчалик алғовдалғов бўлмасин, болалигимизда ҳайит кунлари бошқача кечар эди. Қизу келинлар қошига ўсма, кўлларига хина кўйиб, ороланишар эди. Қизалоқлар сақич чайнаб, болалар чанг (чанқовуз бўлса керак) чалиб, роса маза қи-

лишарди. Эрта саҳардан янги-раган карнай-сурнай овозлари аҳли мўминни ҳайит намозига чорларди.

Ўн беш-йигирма йил ўтиб-ўтмай, советлар ўзини мустақамлаб олгач, ҳайит байрамини ҳам таққилаб қўйишди. 1947 йилда турмуш қуриб, янги келин бўлган дамларим. Ҳайит арафаси эди. Қайноғам партком бўлгани учун, ҳайитлик қилмасин, деб тумандан алоҳида тайинлаб юборибди. Онагинам уч-тўрт тоғорада юборган пишриқлар ейиш учун ҳам уйда эмас, боғимизда дастурхон тузаганмиз, ҳайитга етказганига шукроналар қилганмиз.

билан қутлаш жуда ҳам яхши одат. Албатта, биз марҳумларни ҳамisha Қуръон тиловати билан эслаб, руҳларини шод қилишимиз керак. Аммо айна байрам кунлари тўда-тўда фотиҳагарчиликларга бориш, марҳумнинг яқинлари кўнглини чўктириш, яраларини янгилаш одатимиз қолмаяпти. Қолаверса, ушбу хонадонда дастурхонни егуликларга жуда тўлдириб ташлашади. Бу ҳам бир исрофгарчилик, манманликдан нишона.

Ҳайит – Аллоҳ ўзи тайинлаган байрам. Уни шодлик,

Лекин ҳайит кунларимиз ибрат куни бўлишини истардим. Ҳайит ҳар куни келмайди, у

ҚАЛБЛАРИМИЗ ЗИЙНАТИ

Шукрулло ота ЁРМУҲАММЕДОВ, *Тошкент шаҳри, Шоҳфайз даҳаси:*

– Рамазон ҳайити икки улуғ байрамимизнинг биридир. Унда албатта ота-она, дўст-биродар, қавму қариндош, таниш-билишни зиёрат қилиш, айниқса, беморларнинг кўнглини олиш, ҳайит

тантана, ибодат билан ўтказишимиз керак.

Гулчеҳра КАРИМОВА, *Юнусобод тумани, Оқтепа маҳалласи:*

– Ҳайит кунлари қизчаларимизнинг келинчак кўриш одатлари бор. Бунда келинчакларнинг назоқати, латофати, эпчиллиги, хунармандлиги бир синовдан ўтгандай бўлади. Аммо дастурхонни ҳаддан ташқари безатиш, келинни кига тоғора-тоғора егуликлар юбориш, сепини намоиш қилиш кишини ўйлантириб қўяди. Албатта, буни хурсандчилик кунда айтилмайсиз, ҳасадга йўйишлари мумкин.

хотирамизда, айниқса, болалар қалбида эсдан чиқмайдиган бўлиши керак. Маҳалламиз оқсоқолларининг ташаббуси билан биз ҳайит кунлари янги келин-куёвларни Самарқанд, Бухоро каби қадимий шаҳарларимизни томоша қилиб келишларини ташкиллаштирганмиз.

Азамат ЗАРИФ, *"Солиқ ва дунё" газети муҳбири:*

– Дарҳақиқат, Рамазон ойи ибодатлар эшиги деганича бор. Шу ойда ҳидоят топган, намоз ўқишга киришган, буларни эса рўза тутиш билан бошлаганларни биламан. Ўзим ҳам биринчи марта тақводор биродарларимга ҳавас қилиб, уларга эргашиб, масжидга жамоат намозига борганман. Алҳамдулиллаҳ, шундан бошлаб намозларимни тўлиқ

(Давоми 16-бетда)

НЎЪМОН ИБН МУҚАРРИН АЛ-МУЗАНИЙ

*"Имон учун ҳам, мунофиқлар учун ҳам уйлар бордир. Бани
Муқарриннинг уйи имон уйларидандир"*

Абдуллоҳ ибн Масъуд

Музайна қабиласи Макка ва Мадина орасида чўзилиб ётган йўл бўйларида яшарди.

Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Мадинага ҳижратлари хабари қулоқмақулоқ бўлиб секин-аста Музайна қабиласига ҳам етиб келди. Қабил аъзолари Расулуллоҳ ҳақларида фақат яхши гаплар эшитишган эди.

Бир куни кечга яқин жамоа бошлиғи Нўъмон ибн Муқаррин ал-Музаний қариндошлари ва қабиласининг улуғлари даврасида ўтирарди.

— Эй жамоат, — дея мурожаат қилди уларга. — Аллоҳга қасам, Муҳаммад ҳақида биз фақатгина яхши гаплар эшитганмиз. Унинг даъват-

ларида меҳр-муҳаббат, яхшилик ва одилликка ундов бор. Дарвоқе, биз гафлатда қолганга ўхшамаймизми? Жуда сусткашлик қилаётганимиз йўқми? Ваҳоланки, одамлар унга шитоб билан эргашиб кетишяпти. — Сўнгра бу сўзларига қўшимча қилиб: — Эртага тонгда унинг хузурига боришга қасд қилдим. Тонггача бошим омон бўлса, жўнашим аниқ. Мен билан бирга боришни истаган киши тайёрланаврсин, — деди.

Нўъмоннинг сўзлари жамоага жуда қаттиқ таъсир этди. Гўёки уларга камоннинг ўткир тигли ўқи санчилгандек бўлди. Ўша гаплар таъси-

рида тонг отмасданоқ Нўъмоннинг ўн нафар ака-укаси ва Музайна қабиласининг тўрт юз отлиқ вакили йўлга ҳозирлик кўрди. Уларнинг мақсади Нўъмон билан биргаликда Ясрибга бориб, Расулulloҳ билан учрашиш ва Аллоҳнинг динига кириш эди.

Шундай катта жамоа йиғилганига қарамай, Нўъмон Пайғамбаримиз ҳузурларига қуруқ қўл билан боргиси келмади. Аммо унинг бисотида Расулulloҳга ҳадя қилишга арзигулик нарса йўқ эди. Чунки қурғоқчилик туфайли қабилла хазинасида экин-тикиндан ҳам, мол-ҳолдан ҳам ҳеч нарса қолмаган эди. Шунга қарамай, Нўъмон ака-укаларининг уйларини айланиб чиқди. Оз бўлса ҳам, ҳадя ҳозирлади. Тўплаган нарсаларини элиб, Расулulloҳга топширди. Ўзи ҳам, қўл остидаги одамлар ҳам Ислом динини қабул қилишганини билдирди.

Нўъмон ибн Муқаррин ва унинг қабилладошлари Исломни қабул қилгани хусусидаги хабар бутун Ясриб аҳлини тўлқинлантирди. Чунки бу воқеагача, яъни, бир отадан туғилган ўша ўн бир ака-ука ва улар билан тўрт юз отлиқнинг мусулмон бўлганига қадар бошқа бирорта араб оиласи бундай катта жамоа билан Исломни қабул қилмаган эди.

Расулulloҳ Нўъмоннинг Исломга кирганидан беҳад мамнун бўлдилар. Аллоҳ азза ва жалла Нўъмоннинг совғасини қабул этди ва бу хусусда ояти карима нозил бўлди:

"Аъробийлар орасида Аллоҳга ва охират кунига имон келтирадиган ва қиладиган инфоқ-эҳсонини Аллоҳ даргоҳида қурбат (яқинлик) ҳосил қилиш ва Пайғамбар дуосига (мушарраф бўлиш) деб биладиган зотлар ҳам бор. Огоҳ бўлсинларким, ўша инфоқ-эҳсонлари ўзлари учун қурбатдир. Аллоҳ уларни ўз раҳматига дохил қилажак. Албатта, Аллоҳ мағфиратли, меҳрибондир" (Тавба, 99).

Нўъмон ибн Муқаррин Расулulloҳнинг байроқлари остига кирди. У Набий (алайҳиссалом) билан бирга барча ғазотларда иштирок этди, улардан бирортасини қолдирмади.

Халифалик Абу Бакр Сиддиққа (розийаллоҳу анҳу) ўтганидан сўнг эса, Нўъмон ва Музайна жамоаси унинг ёнидаги мустаҳкам таянчга айланди. Улар, айниқса, мунофиқлар фитнасига барҳам беришда катта жасорат кўрсатишди.

Умар ул-Форуқ (розийаллоҳу анҳу) даврида ҳам Нўъмон ибн Муқаррин юксак обрўга эга эди. Бу улуғ саҳоба ҳамон катта эҳтиром ила эсланади.

* * *

Қодисия маърақасидан бир оз аввал мусулмонлар қўшини қўмондони Саъд ибн Абу Ваққос кисро Яздажурдга элчи юборди. Элчиларга Нўъмон ибн Муқарринни бошлиқ қилиб тайинлади.

Элчилар шаҳардаги кисро саройига етиб боришгач, ичкарига кириш учун рухсат сўрашди. Кисро изн берди.

Сўнгра таржимонини чақиртириб:

— Сўрагин-чи, улар бизнинг диёримизга нима учун келишибди? Эҳтимол, биздан бирор нарса тама қилишаётгандир? Айтгин, биз уларга тегинмадик, урушишни ҳам истамаймиз, — деди.

Бу гапларни эшитган Нўъмон ибн Муқаррин биродарларига юзланиб:

— Агар хоҳласаларинг, сизнинг номингиздан жавоб берай, мабодо, орамиздан кимдир гапиришни истаса, рухсат этайлик, — деди.

Улар эса:

— Яхшиси, ўзинг сўзла, шуниси маъқул, — дейишди. Сўнгра элчилар кисрога мурожаат қилиб: — Бу киши бизнинг номимиздан сўзлайди, — дейишди.

Шундан кейин Нўъмон Аллоҳга ҳамду сано, Набийга (алайҳиссалом) саловот ва саломлар айтиб, гап бошлади:

— Албатта, Аллоҳ таоло бизга раҳм-шафқат қилиб, ўз элчиси — Расулulloҳни юборди. У зот бизга яхшилик ва ёмонлик нима эканини ўргатдилар. Бизни яхшиликка чақириб, ёмонликдан қайтардилар. Шунингдек, у зоти шариф агар кўрсатилган йўлдан юрсак, Аллоҳ таоло бизни дунё ва охират саодатига мушарраф этиши хабарини бердилар. Ҳеч қанча вақт ўтмай, Аллоҳ таоло биздаги камбағалликни бойлик, хорликни азизлик, душманликни дўстлик ва меҳр-муҳаббат туйғулари билан алмаштирди. Расулulloҳ бизга инсонлар учун яхшилик бўладиган амалларга чақиритишни ва бу ишни ўз қўшнилариимиздан бошлашни буюрганлар. Биз сизларни Ислом динини қабул қилишга чақирамиз. Бу дин жами яхшиликни ўзида мужассам этгандир, инсонларни фақат эзгуликка ундайди. Динимиз бутун қабоҳатларни инкор этиб, уларнинг ёмон оқибатларидан огоҳ қилади. Бу дин инсонларни куфрнинг жабри ва зулматидан имоннинг адолати, ҳаловати ва нурига чиқаради.

Нўъмон ибн Муқаррин сўзида давом этиб, яна бундай деди:

— Мабодо Ислом динини қабул қилсангиз, сизларга Аллоҳнинг Китобини қолдирамиз. Шу

муқаддас Китоб асосида ҳукм юритасизлар. Биз эса юртимизга қайтиб кетамиз. Агар Аллоҳнинг динига киришдан бош тортсангиз, сизлардан жия оламиз ва сизларни қўриқлаймиз. Агар жия тўлашдан ҳам бош тортсаларинг, Аллоҳнинг ғазабига дучор бўласиз...

Нўмон ибн Муқарриндан бу гапларни эшитган кисро Яздажурд ғазаб ва нафрат ўтида ёниб, айтди:

— Мен ер юзида сизлардек, жуда оз сонли, ўта тарқоқ ва аҳволи ёмон қавми билмайман. Биз сизларнинг ишларингизни чеккадаги волийларимизга топширганмиз. Улар сизларни бизга бўйсундириб беришади. — Сўнг орадаги кескинликни бир оз юмшатиб, давом этди: — Агар бизнинг юртимизга келишларингдан мақсад солиқ олиш бўлса, биз бутун ўлкангизни тўйдираладиган миқдорда озуқа, бошлиқларингиз ва қавмларингиз улуғлари учун кийим-кечак берамиз. Сўнгра ўз тарафимиздан сизларга меҳрибонлик кўрсатадиган бир одамни подшоҳ этиб тайинлаймиз ҳам, — деб айтди.

Элчилардан бири кисронинг сўзини рад этди. Бундан кисронинг яна ғазаби аланга олди.

— Элчига ўлим йўқ деганлар. Туринглар, мендан ҳеч нарса тама қилманглар. Яна бошлиқингизга шу гапни етказиб қўйинглар, мен унинг устига Рустамни* юбораман! — дея бақирди у.

Сўнгра Яздажурд хизматкорларига тупроқ олиб келишни буюрди. Буйруқ бажарилгач, хизматкорига қараб:

— Бу юкни анавиларнинг улуғроғи устига орт ва уни шаҳримиз дарвозасидан чиққунича олдинга солиб, одамлар орасидан олиб ўт! — деб буюрди.

Кисро хизматчилари элчилардан:

— Катталаринг ким? — деб сўради.

Осим ибн Умар:

— Мен, — деб олдинга чиқди.

Шаҳар ташқарисигача тупроқни Осим ибн Умар кўтариб борди. Сўнг туяларига юклаб, уни Саъд ибн Абу Ваққос ҳузурига олиб бордилар.

* * *

Тез кунда Аллоҳ гаоло мусулмонлар учун форс диёрлари эшигини очиб қўйиши ва мусулмонлар у ерларни фатҳ этишларининг башорати бўлди.

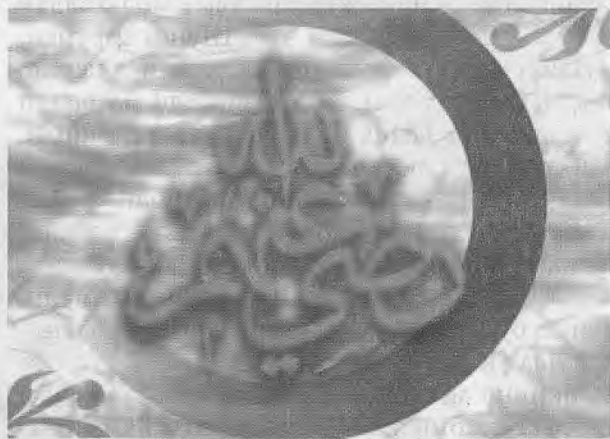
Мусулмонлар ғалаба қозонишди.

Форслар Қодисиядаги мағлубиятдан кейин

*Рустам — форс қўшини машҳур бошлиғи.

ҳам бўйсунмади. Барча аскарларини бир жойга жамлашди. Уларнинг сони энди эллик мингга етди.

Ҳазрати Умар (розийаллоҳу анҳу) бунинг хабарини эшитгач, уларга қарши ўзи юзма-юз чиқмоқчи бўлдилар. Аммо улуғ саҳобалар уни бу ниятидан қайтаришди. Улар халифага бундай муҳим ишларда одамларни эргаштира оладиган бошқа кишини бошлиқ қилиб тайинлашни маслаҳат беришди. Шунда Ҳазрати Умар айтдилар:

— Шундай кишини менга кўрсатинглар, айт-ганингизни қилайин.

— Биздан кўра сиз яхшироқ биласиз, эй мўминлар амири, — дейишди улар.

Шунда Ҳазрати Умар:

— Аллоҳга қасамки, бу сафар мусулмонларга камоннинг ўқидан ҳам тез учадиган кишини бошлиқ қилиб тайинлайман. У Нўмон ибн Муқаррин ал-Музанийдир, — дедилар.

Унинг бу гапи барчага маъқул келди.

Масала ойдин бўлгач, Ҳазрати Умар бундай мазмунда мактуб йўллади:

"Аллоҳнинг қули Умар ибн Хаттобдан Нўмон ибн Муқарринга этиб маълум бўлсинки, менга ажаллардан катта бир жамоа Наҳаванд шаҳри яқинида бизга қарши жамланаётганининг хабари этиб келди. Менинг шу мактубим қўлингга теккан заҳоти Аллоҳнинг амри, Унинг ёрдами ва нусрати билан мусулмонлар қўшинини олиб, йўлга чиқ. Бироқ ҳеч кимга заррача озор етказма. Чунки ҳар бир мусулмон менинг учун юз минг динордан ҳам азирроқдир. Вассалом".

Мактубни ўқиган Нўмон қўшин билан дарҳол йўлга отланди. Олд қисмдаги бир неча отлиқни йўлнинг ҳолатини билиш учун жўнатди.

Наҳавандга яқинлашганларида отлар таққа

тўхташди. Чавандозлар сакраб тушиб, отлар туёғида михнинг учига ўхшаш темир пайрахаларни кўришди. Майдон текширилди. Форслар ўзлари томон келаётган отлиқ ва пиёдалар ўтолмасин деб Наҳаванд йўлларига тиканакли симларни ташлаб кўйишган эди.

* * *

Отлиқлар гуруҳи бу ҳолат ҳақида Нўмонга хабар бериб, ундан маслаҳат сўрашди. Нўмон уларга ўз ўринларида қолиб, тунда ҳаммага кўринадиган қилиб гулханлар ёқишни буюрди. Муслмонлар атайлаб чўчигандек кўринишлари лозим эди. Бундан мақсад уларда ўзларини изма-из қувиб келишга мойиллик уйғотиш ва йўлни тиканли симлардан ўзларига тозалатиш эди.

Суворийлар Нўмоннинг маслаҳатига амал қилиб, форслар томон юра бошлашди. Сўнг ортга қайтишди. Олд қисмининг чекинаётганини кўрган форслар шу заҳоти йўлни тиканли симлардан тозалай бошладилар. Бу қулай фурсатни пойлаб турган муслмонлар яна тезда ортга қайтиб, ўша йўлларни эгаллаб олишди.

Нўмон ибн Муқаррин кўшинни Наҳаванд атрофидаги қулай ерларга жойлаштирди ва тўсатдан ҳужум бошлашни ниёт қилди.

Нўмон ибн Муқаррин уч марта такбир айтди, отлиқлар шиддат билан олға ташланишди. Кўшин улар изидан селдек, шитоб билан оқиб борди.

Тўқнашувда форслар кўшини тор-мор бўлди. Шу орада Нўмон ибн Муқарриннинг оти сирпаниб, йиқилди. Ўзи оғир жароҳат олди. Ёнида бораётган биродари унинг кўлидаги байроқни олиб, Нўмонни чопонига ўраб қўйди.

Бу тарихий воқеа кейинчалик "фатҳлар фатҳи" дея ном олди...

Ғолиб аскарлар довюрак Нўмон ибн Муқарринни излаб қолишди... Шунда ҳалиги аскар Нўмоннинг устидаги чопонни олиб, айтди:

— Бу сизларнинг амирингиз Нўмон. Унинг кўзларини Аллоҳ таоло нусрат билан қувонтирди ва унга олий мақомни муносиб кўрди...

Баҳодир НУРМУҲАММАД
тайёради

Қуръон мусобақаси

Шу йилнинг сентябр ойида Малайзия пойтахти Куалалумпур шаҳрида қирқ еттинчи халқаро Қуръон мусобақаси бўлиб ўтди. Қирқ саккиз мамлакатдан келган 74 қори ва қориянинг Қуръони карим бўйича билим ва салоҳиятлари кўриқдан ўтказилди. Мусобақада индонезияликлар биринчи, мисрликлар иккинчи, эронлик қорилар учинчи ўринни қўлга киритишди. Қориялар беллашувида эса бу фахрли ўринлар Малайзия, Таиланд ва Филиппин мамлакати вакилларига насиб этди.

Бундай нуфузли мусобақада ўзбекистонлик қорияларнинг ҳам иштирок этиб, иқтидорларини намойиш қилиши анъанага айланиб борапти. Бу сафар ака-сингил қорилар Имом Бухорий номидаги Ислоом институти талабаси Нуруллоҳ Обидов билан сингиси Тошкент Ислоом университети бакалаври Зулайҳо Обидова мусобақада қатнашиш бахтига мушарраф бўлишди.

Мусобақа ғолиблари ва барча иштирокчиларига Малайзия султонининг мукофоти ва эсдалик совғалари топширилди.

ЎМИ

Шукрона

Алҳамдулиллаҳ, шароитлари яхши, атрофлари обод масжидимиз бор. Имкони борича, беш вақт намозни масжидда ўқишга ҳаракат қиламан. Намозхонлар кўпаяпти. Айниқса, жума намозида жамоат катта бўлади. Имомимиз Қуръони карим оятлари тафсири, одоб-ахлоқ, намоз сабоқлари борасида таъсирли маърузалар қилади. Яқинда масжидимиз имоми бошчилигида эллик киши Самарқанд ва Бухорога икки кунлик зиёратга бордик. Дастлаб Хартанг қишлоғида Имом Бухорий мажмуида бўлдик. У зот пок руҳларига бағишлаб дуои фотиҳалар қилиб, сўнгра Бухорои шарифга йўл олдик. Тариқат пирлари сифатида Ислоом оламида номлари чиққан ҳазрат Абдулҳолиқ Гиждувоний, Саййид Амир Кулол, ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд каби аждоқларимизнинг мазорларини зиёрат этдик. Бу зиёратлар таъсирда қалбларимиз анча юмшади, катта ибратлар олдик.

Абдусамад ЭРГАШ ўғли,
Сардоба тумани

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Ўн тўртта мадраса очилди

Чувашистон республикасида кейинги йиллари элликка яқин янги мусулмон жамоаси фаолият бошлашди. Ҳозир улар қошида ўн тўртта мадраса ишлаб турибди. Чувашистон Республи-

каси мусулмонлари Диний бошқармаси раҳбари Албер Қўрғонов шу ҳақда хабар берди. У, шунингдек, республикада мусулмонлар эътиқодини мустаҳкамлаш, анъанавий конфессиялар ўртасида мулоқотни йўлга қўйиш ҳақида ҳам гапирди. Раҳбарнинг сўзига кўра, яқинда Чувашистон пойтахтида республика диний-маърифий марказ фаолият бошлаган.

www.regions.ru

Талабалар кўпаймоқда

Туркиянинг Анқара, Истанбул ва бошқа барча шаҳарларида Қуръони карим мадрасаларига қатновчи болалар сони ортиб борапти. Бундай мад-

расалар Туркияда анчадан буён ишлаб келади. Бироқ кейинги пайтларда диний мактаблар сони янада кўпайди ва уларнинг муаллимларга бўлган эҳтиёжи тўла қондирилди.

Мадрасаларда турк болалари Ислום асослари ва араб тилини ўрганишади, шунингдек, Қуръони каримни ёд олишади.

"Голос России"

"Ислום ҳаётимни буткул ўзгартирди"

Покистонлик спортчи, крикет ўйини юлдузи Иосиф Юхан (ҳозирда у Муҳаммад Юсуф номи билан машҳур) таъкидлашча,

Ислום унинг ҳаётида "инқилобий ўзгариш" ясади. "Қариндош-уруғларимнинг таъқиб-босимлардан чўчиб, Ислוםни қабул қилганимни икки йил пинҳон тутдим. Ислום ҳаётимни буткул ўзгартириб юборди", дейди илгари насроний бўлган Муҳаммад Юсуф.

Энди у крикет (хоккейнинг бир тури) ўйинчилари жамоаси билан намоз ўқияпти, бу эса унга руҳий хотиржамлик бахш этмоқда. Юсуф крикет бўйича Покистон терма жамоаси таркибига кирган. У яқинда Англия спортчиларига қарши майдонга тушади.

Arab News

Японияда Ислום мактаби

Токио Ислום маркази Японияда илк диний мактаб қуришни режаламоқда. Марказ раҳбарияти қурилиш учун ер майдони харид қилди. Марказ мусулмонларга мурожаат этиб, уларни мактаб қурилишига молиявий ёрдам кўрсатишга чақирди.

Кўплаб японларнинг Ислוםни қабул қилишларида Ислום марказининг алоҳида хизмати бор. Ҳозиргача ушбу марказ ислумий мавзулардаги қирқдан ортиқ китоб ва бошқа нашрларни япон тилида чоп эттирди.

Шу кунларда Японияда тахминан 300 минг нафар мусулмон истиқомат қилади.

ИНА

Юсуф Ислום марказ очади

Собиқ исми Кэт Стивенс бўлган таниқли қўшиқчи Юсуф Ислום Кардифф (Буюк Британия)да диний марказ очаяпти. Кардифф дорулфунуни қошида иш олиб борадиган янги марказ динимизни ва Буюк Британияда-

ги мусулмонлар ҳаётини ўрганади. Шунингдек, унда оммавий мавъизалар ва халқаро конференсалар ҳам ўтказилади. Марказ директори София Жиллиат-Ройнинг таъкидлашича, Кардифф ана шу марказ учун энг муносиб жой саналади, чунки шаҳарда мамлакатдаги энг биринчи мусулмон жамоаларидан бири истиқомат қилади. "Буюк Британиядаги илк масжид 1860 йили Кардиффда барпо этилган эди", дейди у.

Кардифф мусулмонлар жамоаси аъзолари диний марказ маслаҳат қўмитаси таркибига киради. Мазкур қўмита барча хоҳловчиларга диплом олиш ёки илмий иш ёқлаш имконини яратади. Шунингдек, аҳолининг алоҳида қатламлари, масалан, турма назоратчилари, политсия зобитлари ва муаллимларни Ислом билан таништириш мақсадида махсус машғулотлар ўтказилади.

BBC

Ислом ядро қуролига қарши

"Ислом мусулмон мамлакатининг ядро қуролига эгаллик қилиш учун интилишини тақиқлайди, — деди Эрон президенти Маҳмуд Аҳмадинажот "Newsweek" журналида чоп этилган суҳбатида. — Динимиз ядро қуролига эга бўлишни ман этади. Бу боши берк йўл. Бизга у ҳатто керак ҳам эмас, хавфсизлигимизни бошқа воситалар билан таъминлай оламиз".

"Эронда камида 1200 марта халқаро текширув ўтказилди. Уларнинг якунларига кўра БМТнинг ядро қуввати бўйича халқаро агентлик (МАГАТЭ)га 1300дан ортиқ ҳужжат тақдим этилди. "МАГАТЭнинг кузатув нуқталари объектларимизга ўрнатилган, кузатувчилар ҳар бир ҳаракатимизни назорат қилиб туради. Биз кўрсатмаларга риоя қилаётганимизни исботладик", дея қўшимча қилди президент. Бироқ айрим мамлакатлар ҳамон Эронни ядро энергетикасини ривожлантириш ниқоби остида атом бомбаси яратишда шубҳа остига олаётир. Унинг мамлакатига халқаро кузатувчиларни киритиш таклифи ҳар қан-

дай шубҳа-гумонларни тарқатиб юбориши керак эди, деб таъкидлади Аҳмадинажот.

Turkish Press

Нижегород масжидлари

Русиянинг Нижегород вилоятида мусулмон жамоалари ва масжидлар сони тобора ортиб борапти. Ҳозирги пайтда Бору, Кстово, Балахна, Арзамас ва бошқа шаҳарчаларда масжидлар қурилиши давом этапти. Яқин орада шаҳарнинг дарё ортидаги қисмида яна икки масжид, шунингдек, Ислом маданият маркази ва Нижегород Ислом институти қурилиши режаланмоқда.

Ҳозир Нижний Новгород вилоятида эллик саккизта масжид ишлаб турибди, яқин йиллар ичида уларнинг сони юзтага етиши кутилмоқда.

www.islam.ru

Юлиан мусулмон бўлди

"Аргументы и Факты" муштарийларидан бири газета таҳририятига йўллаган мактубида: "Кўшиқчи Юлиан Александра Пахмутованинг ватанпарварлик мавзуидаги қўшиқларини ижро этиб машҳур бўлган эди, энди у бирданига Исломни қабул қилиб, исмини «Жаброил» деб ўзгарибди, бу қандай бўлди?" деб сўрабди. Бу саволга собиқ Юлиан, эндиликда Жаброил бундай жавоб беради: "Агар ёзмоқчи бўлсангиз, Шимолий Қовқазга қилган сафарим чоғида мусулмонликни қабул қилганимни албатта таъкидлаб ўтинг. Ҳозир кунга беш маҳал намозни адо этапман, Куръони карим ўқияпман. Пахмутованинг ватанпарварлик қўшиқлари эса, чеченларга жуда манзур бўлди. Бундан кейин ҳам уларни куйлайвераман".

("АиФ", 2005 йил, 37-сон)

Намаганда ҳам ухровий, ҳам дунёвий илмларнинг ўнлаб машҳур олимлари, зукко ва доно уламои киромадлар етишиб чиққан. Аллоҳнинг динини танитишда кўп хайрли ишлар қилган Мулла Бозор охунд, Абдулазиз Мажзуб Намангоний, Саййид Иноятуллоҳ ибн Саййид Улуғхон, Муҳаммадхонтўра ибн Меҳмонхонтўра, Авлиё домла, Шайх Мулла Сатти охунд, мавлоно Собитхонтўра ибн Файзхонтўра каби устозларимизнинг номлари ўлка тарихидан муносиб жой олган.

НАМАНГАН УЛАМОЛАРИ

Мулла Бозор Охунд

Булardan бири Убайдуллоҳ охунд — Мулла Бозор ўн еттинчи асрда Қўқон хонлигининг кўзга кўринган уламоларидан бири бўлган. Отаоналари асли қашқарлик Убайдуллоҳ Наманганда таваллуд топган. Илм излаб, Бухорога боради. Мадрасада Куръони каримни хатм қилади, араб, форс тилларини мукаммал эгаллайди. Кейин Наманганга қайтиб, шаҳар қозиси Юсуфбек тавсиясига кўра Курашхона даҳасидаги катта бозор ёнида жойлашган масжидга имом-хатиб этиб тайинланади. Муаррихлар бу зотнинг номлари Мулла Бозор бўлиб кетишига ана шу ҳолатни сабаб қилиб кўрсатишади.

Мулла Бозор охунд шогирдларига тафсир, ҳадис, фикҳ, мантиқ илмларидан сабоқ берадилар. У зот кўпинча кечанинг бир қисмида “Ҳидоя”, иккинчисида Куръони карим мутолааси, сўнггида эса Аллоҳ зикри ила машғул бўлганлар. Бухоролик Мирзо Баҳодирхон эшон хизматида бўлиб, тариқатдан баҳра олганлар. Шогирдлари орасидан Бобораҳим Машраб каби улуғ сўфийлар, шоирлар етишиб чиққан. Наманганга ташриф буюрган Офоқ хўжанинг катта ўғли Мулла Бозор охунд билан кўришиб, падари бузрукворининг олий мақтовларини етказди, унинг Аллоҳга ишқи, тақво, ибодатларини кўриб, тасанно айтади. Мулла Бозор Охунд ҳижрий 1079 (милодий 1668) йили вафот этганлар, қабрлари шаҳарнинг Курашхона даҳасида.

Мажзуб Намангоний

Ўн саккизинчи аср интиҳосида Наманганнинг Дегрезли даҳасида туғилган Абдулазиз Ҳасанхўжа ўғли Мажзуб Намангоний қодирия ва нақшбандия тариқатларига пири комил, атоқли мутасаввиф шоир, олим, мударрис эдилар. Дастлаб Наманганда таҳсил олган Абдулазиз Бухоро мадрасаларида уни такомилга етказдилар. Куръон,

ҳадис, фикҳ илмлари, араб, форс тиллари, та-саввуф адабиётини эгаллайдилар. Бухоро яқинидаги Янгиқўрғон мавзеида Халифа Ҳусайндан тариқат одобларини ўрганадилар, илму ирфонда камолга етади. Самарқанд ва Қўқонда улуғлар, фозиллар суҳбатидан баҳраманд бўладилар.

Кейин Наманганга қайтиб, мадраса очадилар, кўплаб шогирдларга устозлик қиладилар. Мажзуб (жазбали, ҳайратланган) тахаллуси билан сўфиёна шеърлар битадилар. Мажзуб Намангоний очган ва мударрислик қилган “Азизхўжа” мадрасаси бутун Мовароуннаҳрда машҳур бўлган. Бу мадрасада Абдулҳаким мулло Баҳоддин ўғли Ҳўқандий (Ҳаким халифа), Мирмаҳмуд Қорий, Зиёуддин Ҳазиний каби шоир ва уламолар етишиб чиққан.

Мажзуб Намангонийдан мукаммал шеърӣй девон, форс тилида ёзилган “Тазкират ул-авлиё” (“Ҳуруфи Роқим” номи билан машҳур), “Манокӣби аҳли сулук”, “Дар тавзиҳ” каби илмӣй асарлар мерос қолган. “Тазкират ул-авлиё” да 1753–1800 йилларда Раҳимжон ва Шоҳмуродлар ҳукмронлик қилган Бухоро хонлигида кечган тарихий воқеалар қаламга олинади. Бу асарга профессор Фитрат катта баҳо берган. Ҳазрати Мажзубнинг қabri Наманганнинг “Мавлавий” қабристониди.

Саййид Иноятуллоҳ

Милодий ўн тўққизинчи аср бошида Наманганнинг аҳли фазлларида Саййид Улуғхонхўжа хонадонидида бир фарзанд дунёга келди. Унга катта умид ва севинчлар ила Иноятуллоҳ деб исм қўйилди. Ота-онасининг орзулари ушалди: фарзандлари замонанинг атоқли олими, номдор мударрисларидан бўлиб етишди.

Иноятуллоҳ аввал Наманганда, сўнг Ҳўқанди латифда таълим олди. Кейин Бухорода, ўша даврдаги машҳур уламолардан Мулла Икромча домлада илмини камолга етказдилар. Бу кишидаги ақл-

идрок, заковат ва қувваи ҳофизани кўрган ҳам-хужралари “Иноятуллоҳ Бухородаги илмнинг ярмини юртига олиб кетди”, деб таҳсин ўқишган экан. Ҳатто ўзлари: “Ду чорак (тўқсон кило) китобни ёд биламан”, деб эътироф этган эканлар.

Саййид Иноятуллоҳ умрининг кўп қисмини шогирдларига таҳсил бериш, уларни билимли ва фазилатли кишилар қилиб тарбиялашга бағишладилар. У кишининг ўғиллари Тожихон маҳдум, Убайдуллоҳ маҳдум, домла Лангарийлар замонанинг йирик уламолари бўлиб етишишди. Наманган шўхратини етти иқлимга ёйган Саййид Муҳаммадхон, Саййид Собитхонтўра, ҳазрати Авлиё домла, Нодим Намангоний, Исҳоқхон тўра Ибрат каби улуғ аллома ва шоирлар бу зоти бобаракотнинг шогирдлари бўлишган.

Улуғ олим, фазилатли мударрис Иноятуллоҳ 1898 йили Наманганда вафот этган. Устозни бақо оламига кузатгани шунчалик кўп аҳли илм тўпланадики, у зотни гусл қилдириб, кафанловчилар талабгорлар орасидан қуръа ташлаш билан аниқланган экан...

Муҳаммадхонтўра

Устоз Иноятуллоҳ домладан таҳсил олиб, етук фақиҳ, муфассир ва муҳаддис бўлиб етишган алломалардан яна бири Муҳаммадхонтўра Меҳмонхонтўра ўғлидир. Бу зот 1850 йили Наманган шаҳрида таваллуд топдилар. Шаҳар олимларининг пешқадами бўлиб камолга етдилар.

Муҳаммадхонтўра катта оиланинг бошлиғи эдилар, ўн олти нафар фарзандни ҳалол боқиб, уларни солиҳ, тақводор инсонлар қилиб тарбияладилар. Айни пайтда Чорсу даҳасидаги ўзлари имом бўлган “Дарвоза эшик” масжиди ёнида мадраса очиб, мударрислик қилдилар. Дарс беришга қизиққанларидан субҳдан пешингача машғулотларда фақат чўкка тушиб ўтирар, намозга азон айтилганидан сўнггина кўзгалар эканлар.

Муҳаммадхонтўра ваъз қилсалар, ортиқча сўз ишлатмаганлар, хуш овозда, барчага тушунарли гапирганлар. Шариат ва тариқат йўлини маҳкам тутган устоз келган ҳадяларни шу заҳоти толиби илмларга, кексалар ва муҳтожларга эҳсон қилганлар. Хусусан, Рамазон ойида ночор кишиларни тўплаб, ҳар куни ифторлик қилиб берганлар. Бу зот 1928 йили вафот этганларида шаҳар бойларининг сардори Мағзум Тарали у кишининг бисотларини меросхўрларга тақсимлаб берганини кўриб, ҳайратдан қотиб қолган экан. Шундай номдор олимнинг бутун мол-мулки бир сидирга уст-бош, бир обдаста, бир асо, бир пўстак ва тасбеҳдан иборат бўлган, холос. Муҳаммадхонтўра шаҳардаги “Мавлавий” қабристонига дафн этилганлар.

Кароматхон эшон

Наманганнинг атоқли уламолари ва мударрислари ҳақида гап кетса, уларнинг бу рўйхати Кароматхон эшон номисиз кемтик бўлур эди. Бу

зот етук билим ва заковат соҳиби, зуҳд-тақвода пешқадам, номларига муносиб кароматли инсон эдилар. Кароматхон эшон 1894 йили Рамазон ойида Ҳасанхўжа эшон оиласида таваллуд топганлар. Ҳасанхўжа эшон маърифатга ташна, олимлар мажлисига талпинган киши эдилар. Фарзанд туғилган куни эшон хонадонидида бир неча аҳли илм Қадр кечаси туфайли тўпланган, Қуръон тиловати, амри маъруф бўлиб турган эди. Хонадон соҳиби янги меҳмон кўрганини маълум қилиб, унга исм кўйиб беришларини сўрадилар. Меҳмонларнинг улуғи Хожа Бобохон ибн Иномиддин келгусида кароматли инсон бўлиб етишсин, деган ниятда чақалоққа «Каромат» деб ном қўяди. Сўнг бу хурсандчилик тарихда қолсин дея икки байт форсча шеър ёзиб беради:

Лайлатул Қодри моҳи бадри писар,

Гаит толей зи гўшаи айвон.

Аз сипехри мақоми чиллийин,

Омад бар замин чу ҳур табон.

Кароматхон саккиз ёшида шаҳар мадрасаларидан бирига ўқишга кирди. Кейин ўн саккиз ёшгача Бухорода мулла Икромча домлада таҳсил олди. Мадрасани тугаллаб, Наманганда шариат ва тариқат илмларидан сабоқ бера бошлади. Эшон домла араб, форс, турк тилларини ўргатишда беназир эдилар.

Устозни 1943 йилдан қайта иш бошлаган Бухородаги Мир Араб мадрасасига мударрисликка таклиф этишди. Бу ерда у киши дарс бериш билан кутубхонадаги нодир китоб ва қўлёзмаларни ўрганиб, тадқиқот ўтказиш имконига эга бўлдилар. Кейинчалик Кароматхон эшонни янги очилган Тошкент Ислом олий маъҳадига мударрис этиб тайинлашди. Форс тили ва адабиётдан талабаларга пухта билим бердилар, Мирзо Бедил, Саъдий шеърларини ўзбекча шарҳладилар. Ўзлари ҳам ғазал машқ қилар, абжад ҳисобида моҳир эдилар.

Наманган уламоларининг пешвоси Кароматхон эшон 1984 йили Наманган шаҳрида вафот этдилар. Бу зотнинг етук шогирдларидан Шамсуддинхон қори, Убайдуллахон эшон, Патихон махсум каби устозлар дин ва маърифат бобида кўп хайрли ишларга бош бўлишди.

* * *

Ушбу кичик мақолада Наманганда яшаб ўтган ўнлаб номдор уламоларнинг номлари ва ҳасби ҳолларини қамраб олиш иложсиз. Улардан ҳар бирининг дину диёнат йўлидаги хизматлари, илм-маърифат тарқатишдаги жонбозликларининг ўзи алоҳида китобларга мавзу бўлади, иншааллоҳ! Аллоҳ таолодан барча устозларимизни Ўз раҳматига олишини, қилган хизматларига яраша ажр-мукофотлар беришини илтижо қиламиз.

Абдулҳай ТУРСУНОВ,

*Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг
Наманган вилоятидаги бош вакили*

КЎЗЛАРИМИЗ ҚУВОНЧИ, ҚАЛБЛАРИМИЗ ЗИЙНАТИ

(Давоми. Бошланиши 6-бетда)

ўқийман. Бу унутилмас воқеа ҳеч эсимдан чиқмайди.

Бу ой қутулиш қийин бўлиб юрган анча-мунча камчиликлардан халос бўлиш охири ҳамдир. Бунга ҳам ўз ҳаётим мисол. Сигаритни ташлаёлмай юрардим. Аллоҳ тоало ирода берди, айна Рамазон рўзаси сабаб соғлиқнинг бу қушандасидан қутулдим.

Муҳаммад Бобур МЎМИН,
"Ўзбекистон" радиоканали муҳаррири:

**Ийди Рамазони шариф,
Парвардигор неъмат.**

**Сен кўзларинг қувончсан,
Сен қалбимиз зийнати!..**

Алҳамдулиллаҳ, Рамазон ҳайитига ҳам етиб келдик. Ширинликлар тановул қилиб, озода кийиниб байрам намозини ўқигани жомеъ сари боряпман.

Бироқ, ё Қодир Эгам, жисми-жонимни Рамазон айрилиғи ўртайд

ди, қалбим йиғлайди. Алвидо, нурли ойим, эй Рамазон.

Кишанланган шайтонлар наҳот яна озод, гўзал ифори жаннат эшиклари наҳот тагин ёпилган бўлса... Алвидо, Рамазон, қадрингга етолмадим. Бу айрилиқ манзилларидан яна сенга эсон-омон етайлик. Аллоҳим, меҳрибоним, соғинчдан ўртанган қалбимга сакинат ато қил. Ё Раббим, бизни яна Рамазонга етказ...

**Дилшода
ТОШПЎЛАТОВА,** ЎЗМУ
талабаси:

— Бир йил давомида ўзингиз билмай ёки билатуриб қилган гуноҳларингиз ҳақида ўйлаб, виждонингиз қийналади, қўрқувга тушасиз. Худди шундай дамларда фақатгина Парвардигордан мадад кутасиз. Унга қулликкина қалбингизга таскин бағишлайди. Кечирилишга умид уйғотади. Рамазонда ана шу эҳтиёж икки баравар кучаяди. Кундузлари соим юриб, кечалари қоим туриб, гуноҳларингиз тўкилаётгани, тобора покланиб бораётганингиз руҳиятингизни қушдек энгил қилади. Икки эшик орасидек қисқа, бир неча сониядек тез ўтадиган умрда шундай тазарру саводатини бизга мар-

ҳамат қилган Аллоҳ таолога ҳамду санолар бўлсин!

Умида АБДУСАЛОМ қизи,
аспирант:

— Рамазоннинг ҳар куни бир ҳикмат айтади. Қалбим тобора хотиржам тортади. Поклангани сари руҳан юксалади одам. Бизга берилган неъматларнинг қадрини билиб, шукрини адо этиш, нафсимизни тарбиялаш учун, сабр деб аталган гўзал хислатга эга бўлиш, ночорларнинг ҳолини англаш, Аллоҳнинг амрини бажариб, унга итоатда бўлиш учун рўза тутдик. Сабримиз сўнгида мукофотланиш, неъматларнинг лаззатини тотиш, эҳтиёждан ортиқдан нафсимизни тийиш ва Яратганга итоат этиш лаззатидан севинош учун ифтор қилдик. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) бир ҳадисларида: "Сахар барака вақти", деб марҳамат қилган эканлар. Ана шу баракага эришиш, очлик кун бўйи ҳолсизлантириб қўймаслиги ва нафсимизни танбалликлардан қутқариш учун сахарликлар қилдик. Қисқаси, Рамазон бошидан охиригача нафсимизнинг тарбиячиси бўлди. Бундай тарбиячини унутиб бўладими?!

Лобар КАРИМОВА, ЎЗМУ
талабаси:

— Ҳар сафар Рамазон ойи келаверса, хурсанд бўламан. Унга анча олдиндан Ражаб ойиданоқ тайёргарлик кўра бошлайман. Баъзи тенгқурла-

римнинг арзимас баҳоналар билан рўза тутмасликлари мени ажаблантиради.

Албатта, ҳамманинг ихтиёри ўзида, динимиз ҳеч кимни ҳеч ишга мажбур қилмайди. Аммо рўза неъматини татиб кўрган тан ва қалб яйрайди, покланади, улғаяди.

Бу ойда Аллоҳнинг амри ила нафсга ён бермасдан танга хордиқ берилади. Ирода ҳам мустаҳкам бўлади. Озода юриш, ўзини тоза тутишни ҳамма истайди. Лекин руҳан покланмасдан тугал покмиз деб айта оламизми? Рамазонда ибодатларни кўпайтириб, Аллоҳга астойдил тавба қиларканмиз, иншааллоҳ, ана шу поклик бизга насиб этади. Бу ҳолатлар кишини ҳам жисман, ҳам руҳан соғломлаштиради, зеҳнини ўткирлайди ва, албатта, ишига унум беради.

**Маҳмуда ЗОИРХОН қизи,
Умида АБДУСАЛОМ қизи**
тайёрлашди.

ҲАЁ

Ҳаё имондандир.
(Ҳадиси шариф)

Инсонда фитрий уялиш туйғуси бор. Ҳаё инсонни инсон қилиб турадиган туйғулардан биридир. Инсон ҳаёсини йўқотгани сари тубанлашиб боради. Пайғамбаримиз (солаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳаё имоннинг муҳим бир бўлдаги эканини бежиз таъкидламаганлар. Кимда ҳаё кучли бўлса, сиқилмасин, балки севинсин. Ҳаё уни нажотга элтади. Ҳаёсизлар надомат чексин. Улар қаттиқ шарманда бўлиши аниқ. Ҳаё жуда нозик туйғу. У асралмаса, секин-аста йўқолиши ҳам мумкин.

Ҳаё кетди дегани инсоннинг муҳим бир устун кетди дегани. Энди ундан инсонийлик кутиб бўлмайди. Ҳаёни муҳофаза қилиш инсонни муҳофаза қилишдир. Ҳаёни муҳофаза қилиш жамиятни муҳофаза қилишдир. Ҳаёсизлик авж олган ерда, бузуқлик ва жиноятлар кўпаяди, бало ва мусибатлар ёғилади ва жамият бир куни

пароканда бўлади. Ҳаёси кўтарилган инсон шаҳвоний ҳирсининг асирига айланади. Ҳаёсизлик авж олган оилада болалар етим қолади, натижада улар маънос, ота меҳрига, она шафқатига зор бўлиб ўсади.

Ҳаё кўтарилса, оналар ҳимоячисиз, бўзлаб қоладилар. Қалблари изтироб, аламга, кўзлари ёшга фарқ бўлади. Ҳаёсизликни маданият деб билаётган ғофилларга мен: “Сиз одамларни катта жиноятларга бошлаётганингизни, қандай оғир мусибатларга йўл очаётганингизни биласизми?!” деб ҳайқиргим келади. Зеро, маънавиятимиз кушандаларининг мақсади, Аллоҳ асрасин, жамиятни заҳарлаш, обрў ва мансаб йўлида ҳеч нарсдан тап тортмайдиган ҳаёсиз бир насл етиштириш, уни истаган ўйинларига ўйнатишдан иборатдир.

Умар ЗИЁ

**Ҳаёни муҳофаза қилиш
жамиятни муҳофаза қилишдир.**

Ислолда илм олиш масаласи муҳим ўринда туради. Илм туфайли имонимизни, ақидамизни, амалларимизни тўғрилаймиз. Илм олишда асосан иккита йўл бор:

- 1. Устозлар ҳузурда ўтириб илм олиш.*
- 2. Билмаганини сўраб билиб олиш.*

Саҳобалар илм олишининг ҳар икки усулидан фойдаланишган. Уларнинг баъзилари ҳар куни Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) ҳузурларида бўлиб, у зотдан илм олишга ҳаракат қилишса, баъзилари бундай имкониятга эга бўлмаганлари сабабидан баъзи-баъзида у зотнинг олдиларига келиб, ўзларини қизиқтирган масалаларни сўраб олишарди. Одамлар динни ўрганиш, илм олиш учун узоқ жойлардан, чўл-сахролардан келишар, уларнинг келишидан мадиналик саҳобалар қувонишар эди.

Айниқса, аёл саҳобаларнинг илм олишга иштиёқлари таҳсинга лойиқдир. Улар Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) маълум бир кунни тайин этиб, у кунда дин ишларини ўргатишларини сўрашар, пайдо бўлган саволларни гоҳ ҳазрати оналаримиз орқали сўраттиришса, гоҳида бевосита Расулуллоҳнинг (алайҳиссалом) ўзларидан сўраб, билиб олишарди. Қуръони каримнинг Мужодаला сураси ана шундай савол-жавобларнинг бири билан бошланади. Бунга яна бир қанча мисоллар келтириш мумкин.

Илм олиш ҳар бир муслимга фарз, шундай экан, барча қўлидан келганича илм олишга интилсин, ҳаракат қилсин. Зеро, қилинаётган амалларнинг шариатга мувофиқ бўлиши илм биландир.

Биз қуйида илм талаб қилиш йўлига кирган ёки қираётган ўқувчиларга зарур бўлган саккиз қоида ҳақида қисқача тўхталмоқчимиз.

ИЛМНИНГ САККИЗ ҚОИДАСИ

Биринчи қоида

Ниятни тўғрилаш

Илм ўрганиш улуғ ибодат. Илмсиз ҳеч бир амал тўғри бўлмайди. Шунинг учун улуғларимиз: "Илм сўз ва амаллардан олдин", дейишган. Илм ибодатдир, ибодат эса ниятсиз бўлмайди. Ният бўлганида ҳам соф ният, ихлосга йўғрилган ният. Холис ниятга эришиш йўлида иккита ғов бор:

1. Илмни дунё топиш учун ўрганиш.

2. Илмни обрў топиш учун ўрганиш.

Бу иллатларни қандай аниқласа, қандай бар-
араф этса бўлади? Аввало, ҳар бир инсон ўз
ҳолини ўзи яхши билади. Қолаверса, унинг хат-
ти-ҳаракати ҳам кўп нарсани аниқлашга ёрдам
беради. Агар шогирд бошқалардан эшитиб ол-
ган нарсаларига суяниб фатво беришга, дарс
беришга, иккинчи даражали ишлар билан маш-
ғул бўлишга, ўрганганига амал қилишдан кўра,
гапиришга кўпроқ мойил бўлса, бу ҳолати ни-
ятининг холис бўлмагани белгисидир. Бундай-
ларнинг илмида барака, сўзида таъсир, юзида
нур бўлмайди. Бундай ҳолатдан Аллоҳ барчамиз-
ни Ўзи асрасин.

Иккинчи қоида

Ақида ва фикҳ

Умр қисқа. Шунинг учун ҳам илм толиби ав-
вало асосий илмларга эътиборини қаратиши ло-
зим. Исломий илмларнинг бошида ақида, тавҳид
илми туради. Бу илм билан жаннатга киришнинг
бош шарт — имон тўғриланади. Кейинги ўрин-
да фикҳ илми туради. Бу илм билан эса, яна бир
шарт — амаллар ўнғланади. Аллоҳ Қуръонда: **"Ким
Аллоҳга имон келтирса ва яхши амал қилса,
(Аллоҳ) уни остидан дарёлар оқиб турадиган, улар
абадул-абад қоладиган жаннатларга киритур"** (*Та-
лоқ, 11*), деб марҳамат қилади.

Пайғамбар (алайҳиссалом) Муоз ибн Жа-
бални Яманга жўнатаётиб, у ердагиларни авва-
ло Аллоҳнинг бирлиги (тавҳид)га, буни қабул
қилишгач эса, намоз (фикҳ)га чақиришни бу-
юрган эдилар.

Учинчи қоида

Аввалгилар йўлидан

Илм асосларини эгаллашда, хусусан, ақида
мавуларини ўрганишда аввалгилар, яъни, та-
рихда илм ўрганиш ва унга амал қилишнинг
юксак намунасини кўрсатиб кетган саҳобалар
авлоди ва уларнинг шогирдлари йўлидан бо-
риш. Уларнинг илмлари, фикр ва тасаввурла-
рига таяниш.

Маълумки, Исломнинг асл манбаи Қуръон,
ундан кейин суннатдир. Ҳар кимнинг ёзган ки-
тоби, фикри манба ҳисобланавермайди. Шун-
дай бўлгач, тўғри йўлдан тоймаслик учун, Қуръ-
он оятлари тушишига гувоҳ бўлган, ҳадислар
айтилаётганида ҳозир нозир бўлган, Қуръон
маъноларини бевосита Расулуллоҳдан (соллал-
лоҳу алайҳи ва саллам) ўрганган саҳобалар ва
уларнинг шогирдлари йўлидан борсак, ақида

мавуларини улар тушунганидек тушунсак,
адашмаймиз, иншааллоҳ.

Тўртинчи қоида

Мазҳаб

Мазҳаб "йўл" демакдир. Ислом Қуръон ва сун-
нат асосига бино қилинган. Бу асосларни тўғри
ўрганиш, идрок этиш шарҳга, тушунтиришга
муҳтож. Тушунтиришлар эса, турли туман. Мана
шундай турфа фикрлар орасида гангиб қолмас-
лик учун илм толиби маълум йўлни, яъни, маз-
ҳабни тутиши лозим. Бундай усул, ҳали йўл бо-
шида турган, илми оз шогирднинг ҳар хил боши
берк кўчаларга кириб адашиб, турли фикрлар
гирдобда ботиб қолмай, фикҳ илмини осон-
лик билан эгаллаб олишига кафилдир. Бизнинг
диёримизда, ишончли тўрт мазҳабдан бири ҳана-
фий мазҳабига амал қилинади.

Бешинчи қоида

Холислик

Холис бўлмаган амаллар Аллоҳ таоло наздида
ҳеч бир қийматга эга эмас. Шунинг учун инсон
ҳар доим холислик сари интилиши лозим. Холис-
лик деганда, содда қилиб айтсак, инсоннинг ҳар
бир амалга ихлос билан, ҳар бир масалага эса адо-
лат билан ёндашуви, ҳақиқатни доимо жон-жон
деб қабул қилишга тайёр туриши тушунилади.
Аксинча, кишининг бирор масалага адолатсиз
ёндашуви, ҳужжат-далилларга менсимай қараши,
ўз фикрига кўр-кўрона ёпишиб олиши ёки ўзи-
нинг ҳеч қандай ҳужжат-далилларга асосланмаган
фикрини ҳужжат-далилга асосланган фикрдан ус-
тун қўйишга оёқ тираб олиши унинг нохолисли-
гидан дарак беради. Бу ўта хавфли, хатарли ҳолат
бўлиб, илм толиби бундан сақланиши лозим.

Олтинчи қоида

Амалиёт

Илм Аллоҳ розилигига элтувчи йўлдир. Лекин
у амалий бўлганидагина кўзланган мақсадга ети-
лади. Шунинг учун ҳам ўрганилаётган илмнинг
самараси ҳаётда кўриниши, инсонларга нафи
тегиши керак, чунки илм мияга жамлаб олина-
диган, ҳаётда ҳеч қандай аҳамият касб этмайди-
ган, киши турмушига таъсирсиз қандайдир фикр-
лар йиғиндиси эмас. Шубҳасиз, ҳар қандай илм-
нинг назарий ва амалий томонлари бор ва булар
бир-бирига чамбарчас боғлиқдир. Бироқ илмнинг
барчасини назариядан кераксиз майда-чуйдалар-
дан иборат қилиб қўйиш мумкин эмас. Дарвоқе,
умр қисқа, шунинг учун ҳам ўрганаётган илми-

мизнинг амалий қисмига, яъни, ҳаёт учун зарур бўлган ерларига асосий эътибор қаратишимиз керак.

Еттинчи қоида

Босқичма-босқичлик

Босқичма-босқич илм олиш энг муҳим қоидалардан биридир. Илм бир сақраб етиладиган нарса эмас. Илм нарвонларидан аста-аста кўтарилиш ўрнига, сакрашга ўтиб олган шогирд оёғини синдириб олиши турган гап.

Ҳар бир уйнинг ўз эшиги бор. Уйларга эшигидан келсангизгина, ичкарига кира оласиз. Шундай экан, илм уйининг эшигидан эмас, тешигидан келганлар ўзларидан ўпкаласинлар.

Ҳар бир юртнинг илм ўргатиш ва ўрганишда риоя қилинадиган кетмакетлиги бор. Бунда жойдаги ижтимоий ҳолат, ўқувчининг савияси, китоб-дарсликларнинг оддийдан мураккабга томон кўтарилиши, нима нарса биринчи даражали ва нима нарса иккинчи даражали экани каби ҳолатлар ҳисобга олинади. Буни, албатта, ўз динидан етарли даражада хабардор, замонасини яхши билган олимларгина белгилашади.

Саккизинчи қоида

Устозлар этагидан тутиб

Ҳар бир соҳанинг билимдон мутахассислари бор. Илм талаб қилиш йўлига кирган киши ана шундай билимдон устозлар этагидан тутиши лозим. Биз устозлар деганда, умрларини илмга бағишлаган, илмий масалаларни ва китоб тилини пухта эгаллаган, ҳаётий тажрибалари бой инсонларни назарда тутамиз. Ҳамма жойда ва ҳамма вақт ҳам дарс беришга ишқибоз, олимлик даъвоси билан чиқувчилар учраб туради. Агар қўлингиздан келса, бундай кишилардан ўзингизни тортиб, комил устозлардан илм олинг. Бу йўлда вақтингиз ва маблағингизни аяманг. Бу билан сиз уларнинг ҳам илмларидан, ҳам одобларидан фойдаланасиз ва икки дунё саодатига эришасиз, иншааллоҳ.

Акмал АВАЗ
тайёрлади.

Баҳодир МУРОД АЛИ

МЕНГА ҲАМ ТАҚВО НАСИБ ЭТ

(Бадиа)

Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим.

Сенинг номинг билан бошламоқ менинг ишимдир, ишим не, туриштурмишимдир. Сочимнинг толасидан то устихонимгача сенинг шукрингда титрайди, кўксимдаги митти қушчам сенинг зикрингда потрайди.

Сенга ҳамд айтмоқ учун тилим оромдин кечиб, риёзатни зуннор айлади, васфингни куйламоққа муносиб сўз деёлмай, ўзни ночору нотавон сайлади. Ишқини ошкор этолмаган вужудим писта кўмир каби тутунсиз ёнди, бағримдан жой олган нафасим, вафосизларча маконидан тонди. Нопок нарсага илашган алангадан бад бўй анқийди, не тонгки, лойимни ўзинг қорганингданму, бу ўтдин мушк таралди ва ҳар чирсиллаши муборак исмингни такрорлади.

Борлигим Сенга ибодат қилаётганида, дилимда гулу қўпибди. Эвоҳ, яна ақл суворийи иштибоҳ жиловини ечди, жисмининг гамин еб, руҳнинг эркидан кечди. Кичкинагина қалбимга ҳам ростлигу ҳам хиёнат қандай жойланган, дилим билан тилим нега бунчалар заиф бойланган. Мурасасизларнинг бирини рухсорингга ошиқ, иккинчисини эса дунё қайғусига фарқ этибсан. Бу иш ҳижроннинг қадрини оширганнингми ёхуд раҳматингни рақобатга яширганнингми?!

Ё Эгам, мени бу аросат фаносидан ўзинг қутқармасанг, кўнглим тўлмас, талошда қолган фикратимни ўзинг ажрим этмасанг бўлмас. Ўзингга бандаликдин олий бахт йўқ-ку, Ҳабибингга умматликдин шонли тахт йўқ-ку!

Энди менга шундай сабрқаноат бергинки, ўзимни лаззат ботқоғидин қутқарай, оромдин кечиб, ваҳдат майини сипқорай.

Бул марҳаматингга лойиқ топмасанг, ошиқларинг саргардон юрган дашту далаларни кездир, ишқ кўйига мубталолар машаққатини менга сездир. Йўқ-йўқ, машаққат эмас, машаққат улар учун хузурдан ортиқ, йўл — Сендан тортиқ.

Алмийсоқдан қолган бу дунёга кўз қирини-да ташлашмайди, гўё бу ёруғ олам фақат биз каби баднафсларгагина тааллуқлидай. Ҳатто оёғи остидаги қум, атрофи кимсасиз сахро, сув бўлиб кўринаётганлар сароб эканини-да унутишган. Асли сахро ҳам сахроликдан кечган. Негаки, чўлнинг ўзи чўл эмас, балки севгидан жизғанаги чи-

қиб, олов пуркаб турган ошиқларининг кўксидир, учиб-тўзғиётган қумлар эса, жамолингга талпинган нолаларидир.

Кўним тополмаётган табаррук шу қумларни менинг қулоғимга қўй. Қулоқларим қумқулоққа айлансин, токим Сени ёд этган мажнунларинг нолаларидан бошқаси кирмайдиган бўлсин, тақвони сирғалар қилсин.

Янаки, раҳматингга олган бирор маъшуфингнинг кўзёши тўкилган тупроқдан бир мисқолини раво кўр. Ул мўъжизани ихлос ила кўзларимга суртайину қароғим нимарсаларни кўрмасликни ўргансин.

Сенга ушбуларни илтижо этипман-у, баногоҳ оёғим остидаги тупроқдан бир садо чалинди, видео чалинди, чалинмади, бир ҳазин ялинди. Ўтинчининг юки қанчалар оғир, ўтинчининг мунги бунчалар сағир.

"Мен заминнинг заррасиман, мени кўлингга олма, кўзингга суртма, ғурур пайдо қилма, хокисорликдин бенасиб этма, яхшиси — бошингни ҳам қил. Кўзнинг тақвоси ерга қараш".

Жамики нарсанинг ерга интилиши, тикилиши шунданми?

Она замин камтарликка султонмиди ёхуд тақвога ошиёнмиди ва ёки булар фақирингга имтиҳонмиди?! Сенинг синовларинг, ахир, Сенинг ҳикмат ипларинг-ку! Мен ожизга улар йўлдошдир!

Виқор тўккан мана бу тоғу тошларни ҳам тарозингнинг посангиси дебман-у, унинг нимадан ясалганини англашга ақлим кучсизлик қилибди, қадрига етмабман. Ахир, у дуру жавоҳирлар ўзингга билдирилган қалб қўрлари, дил розларининг уюмлари эканку! Демак, дунёнинг мувозанати сўздами? Шу боис улар ҳамиша тиз чўккан кўйи унсиз тасбеҳ айтарканлар-да! Мустаҳкамликда имонга тимсол, тақвода гунгликка мисол бўлмиш бу забаржадларингдан данакдеккинасини марҳамат қилгин. Мен тошни — қиёмага етган илоҳий сўзнинг парчасини тилимнинг остида сақлай ва оғзимни юмиб, хазинани яширай, тилим у билан бир умр тиллашсин!

Қулоғим қумқулоқ, кўзим ерда, тилим соқов... аммо нафс қурғурдан чўчийман. Бу айғоқчи доим мени Сендан чалғитади. Шунча карам қилганинда, шунинг ҳам чорасини кўр, бу айғоқчини жисмимдан чиқар, менга ҳам тақво насиб эт!

...Бу обидлар ва бандалар паноҳининг жума ва бошқа намозларни жамоат билан ўташда ғайрати шу даражага етган эдики, Марғани боғида ғоят зийнатли бир масжид бино қилиб, ўз замонининг атоқли қориларидан Хожа Ҳофиз Муҳаммад Султоншоҳни имом белгилади ва ўзи у ерда беш вақт намозга ҳозир бўларди. Шунингдек, эшикдаги мулозимларни намоз адосига тар-ғиб қилиш, бирор кишидан ноўрин иш содир бўлса, жазолаш учун бир мухтасиб (тергаб турувчи) белгилаган эди. Шунингдек, Марғани боғи қаршисида бир маҳобатли масжид қурган, ҳақиқатан, бу бинонинг дилкушо фазоси қурувчи қалбнинг поклигидан дарак беради...

Бу хайрли бинолар қурувчи (ҳазрат Алишер Навоий)нинг қайта қурган масжидларидан бири Ҳирот жомеъ масжидидирки, (у) ҳақиқатан, илоҳий файзларнинг тўпланган жойи ва узлуксиз кудуратларни кетказувчидир.

Султон Соҳибқирон салтанати даврида, "Мақсура суффаси"нинг айвони қаттиқ зарарланди, гумбазнинг шипи хароб ҳолга келди. Юксак деворлари намозхонлар белидек букилди, пилла-

НАВОИЙ ҚУРДИРГАН МАСЖИДЛАР

Ҳижрий 844 йили Рамазон ойи ўн еттисидида туғилган Низомиддин Мир Алишер Навоий Исломи неъматидан беқиёс даражада баҳра олгани туфайли ҳам бутун ижоди имон нури билан шуълаланиб туради. Одамийликнинг энг улуг ғояларини гўзал шаклда қалбга муҳрайди.

Ҳазрат Алишер Навоийнинг динимизга ихлос ва муҳаббати ҳаётда ҳам катта миқёсда кўп савобли ишларнинг амалга ошишига сабабчи бўлган. У Хуросонда Исломи равнақи учун ибодат аҳлига имкон қадар яхши шароит яратишга алоҳида эътибор берар эди. Улуғ шоирнинг замондоши, шогирди, машхур тарихчи олим Хондамирнинг "Мақоримул ахлоқ" тарихий асарида бу ҳақда қимматли маълумотлар бор.

поя устунлари сажда қилувчилар каби юзини ерга қўйди. Оқ ганчлар баланд шиплардан кўчиб тушди, қора тупроқлар саҳн юзасига тўпланди.

Мана бу ҳол у илҳоми илоҳийнинг равшан кўнглида жой олиб, у бинони қайта қуришга бел боғлади. Подшоҳи Исломдан¹ ижозат олиб, буюк машойихларнинг пок руҳларидан мадад тилаб*, 903 йили шаъбон² ойида гумбазни ва "Мақсура" тоқини очишга амр қилди. Шундан кейин ўткир меъморлар ва синчков муҳандисларнинг маслаҳати билан, илгарисидан мустаҳкамроқ қилиб қуришга буюрди. "Мақсура суффаси"нинг икки томонида иккита юксак айвон вужудга келтирилиб, бунинг туфайли катта тоқ суянчиққа эга бўлди ва мустаҳкамланди ва у Қурувчи бинонинг тез битишига қаттиқ аҳамият берганидан, ҳар куни иш бошига таш-

* Матнда шундай битилган.

риф қилар, кўпинча этакни бар уриб, мардикорлар қатори ишлар эди. Ҳар неча кунда меъморлар, усталар, балки барча хунармандларга қимматбаҳо тўнлар кийгизар ва беҳад инъом ва эҳсонлар билан уларни шодлантирар эди.

Шундай қилиб, Худонинг марҳамати ва подшоҳнинг узлукиз кузатиши билан уч-тўрт йилда битадиган иш олти-етти ойда тугади. "Мақсура" айвонининг баландлиги, Амирнинг³ ҳимматиға мувофиқ, илгаригидан олти-етти заръ⁴ ортди. Ишнинг асли охириға етиб, бинонинг асоси мустаҳкамлангач, устки томондан безаш ва кўркамлаш фикри кўзгалди. Қилинган ишорат юзасидан билимдон муҳандислар, ишчан кошитарошлар, хунарманд наққош ва сангтарош усталар безаш ишиға жиддий киришдилар. Тахминларға кўра беш йилда бажариладиган ишни бир йилда тамомладилар. Тоқ ва равоқларнинг ҳар томони мусулмон ва хитой услубида зийнатланди ва ҳалланди. Сафобахш суффаларнинг саҳнлари ажойиб санъат ва ғаройиб ихтиролар билан бошқа бинолардан мумтоз ва мустасно бўлди. Баланд гумбазларнинг шиплари яхшиларнинг номаи аъмолидек оқлик ва равшанлик қозонди. Айвонлар деворининг пастки айланаси қизил тошлар билан беркитилиб мустаҳкамланди...

Илгариги минбар ёнғоқ ёғочидан ишланган ва синиб кетган эди. Софдил Амирнинг кўнгли мрамар минбар ясашни тақозо қилди. Улуғ даргоҳ мулозимлари қидира-қидира Хон вилоятдан мрамартош топдилар. Эгасиға батамом нархини тўлаб, бу жойға келтирдилар. Устод Шамсиддин сангтарош бу тошдан минбар ясашға киришди. Олий насабли Амирнинг ҳимматлари соясида шундай бир минбар қурилдики, оламни безовчи қуёш, хатиб каби ҳар тонг кўк осмон минбарига чиққанида, бу минбарнинг тенги ва ўхшашини кўрмайди.

Хулоса: бу жаннатмисол масжидни безаш ва пардозлаш ишлари тамом бўлганидан кейин, 905 йил шаъбон ойининг⁵ ўн тўртинчиси, чоршанба куни, тадбир эгаси Амир ош тортиш маросими ўтказиб, хатиб, имом, воизлар, қорилар, мутавалли, ходимлар, усталар ва иморат ишчилари бу маросимға чақирилиб, зиёфат маросимлари амалға оширилди. Қарийб юз кишидан иборат гуруҳнинг қобилиятли қоматлари қимматбаҳо пўстинлар, аъло чакмонлар ва бошқа хил кийим-кечаклар билан безатилди.

Шундан кейин бу табаррук мақомнинг томи юзасини мустаҳкамлаш ва чидамлилигини оши-

риш тўғрисида ишора қилди. Иморат ишчилари ускуна тайёрлашға ва усталар уларни ишға солишға киришиб, бир оз вақтда тахминан ўн тўрт жариб миқдоридидаги бино томларини икки қават қилиб ёпиб, устини сомонли лой билан сувадилар. Кўнгилини бу ишлардан бамамом фориг қилдилар. Шу пайтда ҳидоятли Амир яна бир тўй керак-яроғини ҳозирлаш тўғрисида қайта фармон берди. Фармон бажарувчилар бу ишға машғул бўлиб, бу чақириққа эллик бош қўй ва тўққиз бош от сарфладилар. Бошқа нарсаларни шунга қиёс қилиш мумкин...

906 йил душанба куни жумодил-аввалнинг бошида машойих, сайидлар, қозилар, олим ва фозиллар, амир ва вазирлар, пойтахт Хиротнинг ашроф ва аъёнлари, баъзиси ҳидоятли Амирнинг айтиши ва баъзиси ўз хоҳиши билан ўша файз-барақали ибодатхонаға тўпланишиб, ғоят улкан бир йиғин барпо бўлди. Мўл-кўл ош-сув тортилганидан кейин, яна бир бор баланд даражали, дарёдай кенг Амир иморат ишчилари, усталар ва мардикорларға тўнлар кийгизди ва ҳурматлаш ҳамда узр баён қилиш маросимларини амалға оширди.

Бу Амирнинг ҳиммат қўли билан қурилган ҳар бир масжид тўғрисида алоҳида тафсилот берилса, бу қисқа рисола узайиб кетади. Шунинг учун бошқа масжидларни фақатгина санаб ўтамыз:

Сари пули Инжил масжиди; Тали Қутбон масжиди; Сари кўчаи Улуғ ота масжиди; Сари кўчаи Амир Ислом масжиди; Чаҳорсуқи Мирзо Алоуддавла масжиди ("Кўшки жаҳоннамой" томонида); Қаландарлар маҳалласи масжиди ("Боғи Зоғон" ичида); Тархониён маҳалласи масжиди; Мир Одил маҳалласи масжиди; Пули корд жомеъ масжиди; Ийдгоҳ қишлоғидаги жомеъ масжиди; Баҳра қишлоғи масжиди; Исфизор жомеъ масжиди; Фурдаги масжид; Қушнаж қишлоғи жомеъ масжиди; Сарахс масжиди; Кароти Таршиз масжиди; Астробод жомеъ масжиди. Булардан ташқари, бино қилинган барча мадраса, хонақоҳ ва работларда ҳам масжидлар қурилган...

"Макоримул-ахлоқ"

китобидан олинди

¹ Ҳусайн Бойқаро.

² 1498 йил, март-апрел.

³ Алишер Навоий.

⁴ Газга яқин узунлик ўлчови (1 газ — 0,71м.га тенг).

⁵ 905 йил шаъбон милодий 1500 йили март ойига тўғри келади.

ЯХШИ АМАЛЛАРНИ КЎПАЙТИРИШГА УЛГУРДИНГИЗМИ?

Ўтган кунлар армони

Совет давридаги қатагон, очарчилик, қаҳатчиликларга бугунги ёшларнинг айримлари ҳатто ишонишмайди. Мен эсам, у кўргиликларга бир оз гувоҳ бўлганим боис ҳеч унутмайман. Ўша кунларда ҳам имонига содиқ қолиб, Қуръони каримга муҳаббатини йўқотмаган азиз ҳамқишлоқларим Сафарали қори Очил ўғли, Тоштурди Турсун қизи, Раҳим ва Иброҳим қорилар, Қулмуҳаммад қори Абдулжаббор ўғли фидойилик билан яшаб ўтишди. Бир оила бошидаги синовлар фикримни тасдиқлайди.

Оғир 1932 — 33 йиллар. Кишилар бир бурда нонга зор пайтлари ҳам Эсонбой ота катта ўғли Сафаралини олдин Шаҳрисабзда, сўнг Бухорода ўқитди. Сафарали ихлос билан ҳаракат қилиб, қори бўлди. Бироқ болшовойлар зулми остидаги қишлоқда ерлар тортиб олиниб, колхозлаштири-

лиш жараёни кетарди. У колхозда ҳисобчилик қилиш баҳонасида теварагидагиларга Ҳақни танитмоққа уринди, саводсизликни тугатиш курсларида фаол иштирок этиб, маърифат улашди.

Қизиллар яна унинг пайига тушишди. Таъқиб кучайгач, у чеккаларда яшириниб юрди. Қийналиб яшади. Аввал бу хўрликларга бардош беролмай, хотини ҳаётдан кўз юмди, кейин қизи Тилла, ўғли Баҳриддин очликдан ўлишди. Ниҳоят, 1937 йилнинг майида Пастдарғом туманининг Санчиқли қишлоқ кенгашида ўзи ҳам қамоққа олинди, бор-буди мусодара қилинди. Алқисса, бу инсон эркин ибодат қилишни соғиниб, бу дунёдан армон билан ўтди.

Ҳар тонг бомдод намозидан кейин бундай шаҳид кетганларнинг пок руҳларига Қуръон тиловати бағишлар эканман, набираларимга ибодат қилиш эмин-эркин бўлган, илм эгаллашга шароит-

лар етарли бўлган замонамизнинг қадрига етинглар, деб насихат қилишдан ҳеч чарчамайман.

Жалолиддин САФАРАЛИ,
биринчи гуруҳ ногирони,
Нуробод тумани

Мўминларнинг юзлари яшнаб туради

Бир куни ажойиб туш кўрдим. Худди қиёмат куни бошлангандек эмиш. Катта кўчада устозим Озода опа билан турган эдик. Осмондаги булутлар тез-тез сузиб, кўринмай кетди. Тепамизда биргина улкан тим қора булут қолган, катталигидан дунёни зулмат босган эди. Теварақда ҳар хил шовқин-суронлар. Бундан ҳаяжонланиб, қўрққанамдан нуқул, ҳали яхши амаллар қилишга улгурмадим-ку, энди шунча қилган гуноҳларимга нима дейман, қандай жавоб бераман, дея йиғлардим.

Устозим эса хурсанд, ҳатто кулиб турардилар. Мен аввалига ажабланиб, нимага улар бунчалик хурсанд, нега кўрқмаяптилар, деб ўйладим. Шунда саволимга миямга бир фикр урилди. Устозимнинг жуда кўп яхши амаллар қилганлари, ҳаммани доимо яхшиликка чақирганларини эсладим. Эсладим-у, кўрқинчим, ҳаяжоним яна ҳам ортди. Ҳаққа илтижо қилиб, йиғладим. «Аллоҳим, менга яна озгина вақт бергин, яхши амаллар қилиб олай...» Шунда тепамда турган катта қора

мига қандай амал қилганидан сўралади" (*Имом Бухорий ривояти*).

Демак, ҳаётимизнинг ҳар лаҳзасини яхши амаллар билан ўтказишимиз керак. Илоҳим, қиёмат куни ҳаммамизга юзлари яшнаб Парвардигорларига боқиб турувчилар қаторида туриш насиб этсин.

Саодат Хўжааҳмедова,
Тошкент

Таълим ва тадбир ҳикмати

Икки олам Сарвари, Хотамун Набий (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир муборак ҳадисларида бундай марҳамат қиладилар: "Ким ҳаётини тадбир ила қурибди, у киши Аллоҳ берадиган маишат (хотиржамлик)нинг ярмини қўлга киритибди, кимнинг танасида касаллик, бемор танида иллатнинг ўйи бўлса, у хасталикнинг қолганини ҳам чақириб олади, кимнинг хонадонида ҳаммиша бақриқ-чақриқ, ноаҳиллик бўлса, ўша хонадон аҳллари муддатидан олдин қариликни чақириб олишади" (*Имом Бухорий ривояти*).

Дарҳақиқат, инсон ҳаёти фақат тадбир туфайли маъмур бўлади. Тадбир эса таълим-тарбия олиш, тер тўкиш, изланиш билан тузилади. Тафаккур унга янги куч беради. Ахир

булутнинг четларида чиройли нақшлар пайдо бўлди. Булут ичидан эса Қуръони карим ҳарфлари ўзидан нур таратиб, кетма-кет намоён бўла бошлади...

Шу пайт уйғониб кетдим. Қарасам, бомдод вақти ўтай деб қолибди. Уй юмушлари билан овора бўлиб, тушим ҳам ёдимдан чиқибди. Ишхонага бориб, Қуръони каримдан Қиёмат сурасини ўқидим. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: "**У кунда мўминларнинг юзлари яшнаб, Парвардигорларига боқиб тургувчидир ва у Кунда (кофирларнинг) юзлари буришиб, ўзларига, албатта белни синдиргувчи (бирон бало) қилинишини ўйлаб кутиб қолур!**" (22 – 25-оятлар).

Тушимдаги манзара, оятдаги огоҳлантириш мени жуда ҳам таъсирлантирди. Тушимни яхшиликка йўйдим. Кўпроқ яхши амаллар қилишим кераклигини англадим.

Инсон ўзига қанча умр берилганини билмайди. Шу қисқа муддат ичида яхши амаллар қилиш ёки қилмаслик ўз ҳаракатимизга боғлиқ.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) дейдилар: "Ҳар банда қиёмат кунида тўрт нарсадан: умрини қандай ўтказганидан, ёшлик вақтида нима билан шуғулланганидан, молини қаердан топиб, қаерга сарфлаганидан ва ил-

билмай туриб, қуруқ шикоят, нола билан бирор нарсага эришиб бўлармиди!

Киши танасидаги хасталик ёки жамиятдаги носоғлом муҳит тадбирлар ила муолажа қилинади. Акс ҳолда, дард устига дард қўшилади.

Ноаҳил оилада на барака бўлади ва на соғлом фикр. Келишмовчиликлар, бақриқ-чақриқлар "пўлат"дан бўлмаган асаб толаларини узиб, битказади.

Абдулла Авлоний "Туркий гулистон ёхуд ахлоқ" китобида:

Ишласанг, ишлағил
яхши ишларни,
Йўқса бекорлигинг
бўлур яхши.
Сўзласанг, сўзлағил
яхши сўзларни,
Йўқса жим турмоғинг
эрур яхши.

деб бежиз айтмаган. Бу маърифий сатрларда ишлаш, сўзлашдан қайтариш йўқ. Балки ишнинг, сўзнинг ҳақиқий фойдасини кўрсатиш бор. Зеро, меҳнат қилинса-ю, ундан на миллат, на Ватан наф кўрса, лоақал ўзига ҳам фойдаси бўлмаса, бу қулликда бой берилган умр эмасми?! Айтилган сўздан ҳам диллар жароҳатланадиган бўлса, жим турган минг марта афзал.

Сўфи Аллоҳёр "Саботул ожизин" асарида:

Танур жойинг бўлур
қолсанг танурдин...

дея куйинганларида Парвардигорини, ўзини, миллатини, атроф-оламни имон ва илм билан танимаган кишининг ёруғ дунёси ҳам, охиратда борар жойи ҳам "тандир", яъни, жаҳаннамдир, деб огоҳлантирганлар.

Ўқтам ҳожи УМРЗОҚ,
Анджон

Мавлоно Румийнинг «Маснавийи маънавий» асари чинакам маънолар хазинасидир. Асарнинг қимматли томони шундаки, унда муаллиф халқ орасида тарқалган турли ривоятлар, ҳикоятлар, латифаларни шеърӣ йўлда баён этар экан, улардан умуминсоний, маънавий ва ирфоний хулосалар чиқаради.

Жалолоддин РУМИЙ

ЧИҚ ҚОРОНҒУ ГЎШАДИН...

Тикан эккан қайсар одам

Бир қайсар, аммо хушсухан одам бор эди. Бир куни у йўл ўртасига тикан экди. Тиканлар йўловчиларнинг кийимларини йиртар, дарвешларнинг оёқларига кириб, азоб берар эди. Аммо бу қайсар одам уларнинг таънадашномларига парво қилмасди.

Одамлар ҳокимга арз қилишди.

— Тиканларингни дарҳол суғуриб ташла! — деб фармон берди ҳоким.

— Албатта, бир куни юлиб ташлайман, хотиржам бўлинг, — деб ҳокимни ишонтирди қайсар. Аммо ваъдасини бажармади. Бу орада тиканлар ғовлаб, ҳар ёнга шох отиб, ўсиб кетди. Буни кўриб ҳокимнинг жаҳли чиқди.

— Эй ваъдабоз, қачон амримизни бажарасан? — деди қайсар одамга. У эса пинагини бузмай:

— Нега шошиласиз, ҳали олдимизда қанча кунлар бор. Албатта, бир куни юлиб ташлайман, — деди.

Ҳокимнинг сабри тугаган эди.

— Энди гапни чўзма, тезда амримизни бажар! — деди у. — Сен эрта-индин деб бу ишни пайсалга соляпсан. Бу орада тиканлар яна шох ёяди, сен эса қарийсан. Тиканлар кўкка бўй чўзгани сари сен кучдан қолиб борасан. Улар ўсади, сен эса тўзийсан. Бас, шундай экан, энди бу ишни асло кечиктирма.

**Ҳар ёмон феълинг ўзингга бир тикан,
Санчилик пойингга, абгор айлаган.**

* Жуҳо — араб халқ ижодиёти қаҳрамони

Ўз феълингдин хастаю бемор ўзинг.
Ҳисдан айру, нафсга хизматкор ўзинг.
Хаста хулқинг ўзгаларни ҳар сафар
Хастаҳол айлар, вале сен беҳабар.
Ул яродин беҳабардирсан шу тоб,
Ҳам ўзинг, ҳам ўзгаларга ул азоб.
Ол қўлингга болгани мардонавор,
Ё Али, деб банди Хайбарни қўпор.

Ҳикоятдан ҳисса: Ўзингдаги ёмон феъл, иллатларни имкон қадар эртароқ ислоҳ қил. Вақт ўтгани сайин улар кучайиб, ўнгланиши оғир бўлаверади.

Жуҳонинг саволи

Одамлар қабристон томонга тобут кўтариб боришарди. Ҳаммадан олдинда кетаётган боланинг кўзёшлари маржондек оқар, отасининг борар жойини — қабрни тавсифлаб, оху фиғон чекар эди:

— Вой, отам, сени қайларга олиб кетишяпти? Ахир, у тор ва зах ҳужрада на бўйра бор, на гилам. На кечалари чироқ бор, на кундузлари нон. Тузу таомдан ҳам у ерда нишон йўқ. На эшик бор у ерда, на чиқишга йўл, паноҳ бўлгудек бирор қўшни ҳам топмайсан. Одамлар ўпадиган кўзларинг наҳотки қоронғу зиндон ичида қолса?

Бу воқеани кузатиб турган Жуҳо* отасига секингина деди:

— Ота, билдим, бу тобутни бизникига олиб кетишаётган экан.

— Нималар деяпсан, нодон, жим бўл, — деди отаси.

— Ота, ўзингиз эшитинг, — деди Жуҳо. — Бола айтган белгилар бизнинг уйимизга тўғри келади. Ахир бизда на палосу, на чироғу на таом бор. Чиқадиган эшигимизу бошимизда томимиз ҳам йўқ-ку?

Бор вале инсонда ҳам бул белгилар,

Кўр, сўқирларга кўринмайди улар.

Дил уйи ҳам нурсиз ўлгай, беэиё

Кирмаса гар офтоби Кибриё...

Тушмагай бундоқ кўнгилга офтоб,

Эшиги қулфлоғу айвони хароб.

Бўйла кўнгилдин сенга гўр яхшидир,

Ташла ул кўнгилни сен, тарк айлагил.

Сен тириклар наслидирсан, шўху шанг,

Сенга не ҳожат бу чўнқир, гўри танг?

Сен Юсуфдирсен магар, офтоб юзинг,

Чиқ қоронғу гўшадин, кўрсат ўзинг.

Ҳикоятдан ҳисса: Ҳаётингни, қалбингни илм, имон ва ибодат нури билан зийнатла. Жоҳиллик зулматида қолиб кетма.

Насрий баён муаллифи
Носир МУҲАММАД

ИЛОҚ ХАЗИНАСИ

“Илоқ” милодий ўн учинчи аср бошларигача ҳозирги Тошкент вилоятининг жануби – Оҳангарон водийида жойлашган қадимги давлатнинг номидир. Унинг чегаралари Қурама тоғлари ғарбий тармоғи, жанубий Чотқол, шунингдек, Чирчиқ ва Оҳангарон дарёларининг оралиғи бўйлаб ўтган. Пойтахти Тункат шаҳри бўлган.

Илоқ конларидан бронза давридан бошлаб олтин, феруза, кумуш, мис, қўрғошин, темир, қалайи, рангли жавоҳирлар, юқори сифатли бўёқлар ҳамда чинни тайёрлашда ишлатиладиган гил қазиб олинган. Милoddан аввалги минг йилликнинг иккинчи ярмидан то милодий ўнучи-ўн биринчи асрларгача Илоқ конлари нодир металлари, айниқса, юқори сифатли кумуши билан шуҳрат қозонган. Бу ҳавзадан қазиб олинган маъдан ҳажми уч милён кубометрдан ортиқ бўлиб, бунинг учдан икки қисмини кумуш, олтидан бир қисмини олтин ташкил этади.

Илоқ конларига доир тарихий маълумотлар жуда хилма-хил. Айримларини келтириб ўтамыз.

Ибн Хурдодбех Абулқосим Убайдуллоҳ ибн Абдуллоҳ ибн Хурдодбехнинг «Китабул-масолик вал мамолик» асарида тўққизинчи асрда Шош (Сирдарё) дарёсининг ўнг қирғоғидан етти фарсах узоқликдаги тоғларда кўп миқдорда кумуш қазиб олингани ёзилади. Бу жой ҳозирги Қурама тизма тоғларига тўғри келади.

Ўнучи аср бошларида Ибн ал-Фақиҳ ўзининг «Китабул булдон» асарида ушбу ҳудудни Афғонистоннинг энг машҳур конларига таққослаб, «Жадикул-Фанжҳир» деб атайди. У Қурама ва Хўжанддан Ахсига борадиган йўлни таърифлаб, Сомгар ва Поп оралиғида мустақкам Ҳажистон истеҳкоми борлигини ва ундан тўрт фарсах (24 км.) масофада Кўҳисим (Кумуш тоғ) жойлашганини ёзади.

“Худудул олам” китобида (X аср) Кўҳисим унча катта бўлмаган шаҳарча деб таърифланади ва у ердан кўп миқдорда кумуш қазиб олинishi айтилади.

Тўққизинчи-ўнучи асрларда яшаган Истаҳрий Абу Исҳоқ Иброҳим ибн Муҳаммад ал-Фаросийнинг Абу Зайд ибн Саҳл Балхийнинг «Суворил ақолим» китобига асосланиб ёзган «Китаб масолик ал-мамолик», Абулқосим ибн Хавқалнинг “Китабул масолик вал мамолик” асарларида ҳам Илоқ конларидан кўп миқдорда кумуш ва олтин

қазиб олингани, бу ҳудудда аҳоли зич яшагани, шаҳарларнинг кўпчилиги кон-металлсозлик марказлари бўлгани кўрсатилган.

Илоқдаги шаҳарлар сони ўнучи аср бошида, Истаҳрий маълумоти бўйича, ўн учта ҳисобланган бўлса, аср охирига келиб, уларнинг сони, Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Аҳмад Мақдсийнинг «Аҳсанут-тақосим фи маърифатил ақолим» китобида ёзилишича, ўн еттигача етган: булар Тункат, Нуқат, Обрлиғ (Обрилах), Намудлиғ, Даҳқат, Кўҳисим, Туккат, Хос (Хош), Бискат, Сомсарак, Хумроқ, Гарчанд, Сакокат (Шавкат), Панжшош, Болён, Хоржанкат, Сикат.

Ибн Хавқал ўнучи аср охирларида Моваруннаҳрдаги учта зарбхонанинг бири Илоқ тоғларида жойлашганини ёзади. Тункат шаҳридаги «Маъдан аш-Шош» зарбхонасида кўплаб кумуш дирҳамлар зарб этилган. Тангаларда соф кумушнинг кўплиги туфайли Илоқ тангалари тўққизинчи асрдаёқ бошқа давлатларга ҳам тарқалган. Шимолда Шветсия ва Норвегия, жанубда Арманистон ҳудудларида қадимшунослар Илоқ тангалари хазиналарини топишган. Илоқ зарбхонасида маҳаллий муомала учун мисдан, умумдавлат хазинаси учун қимматбаҳо металллар (кумуш ва олтин) дан пул зарб қилинган.

Савол туғилади: бутун дунёга шуҳрати кетган Кўҳисим кони, Кўҳисим шаҳарчаси қаерда жойлашган? Бу саволга ҳозиргача аниқ бир жавоб топилганича йўқ.

П. Назаров «Древний серебряный рудник Кухисим» (1914) мақоласида Кўҳисим кони ҳозирги Олтинтопган ҳудудида, машҳур шарқшунос В. Бартолд «К истории орошения Туркестана» (1914) китобида Кўҳисим шаҳарчасини ҳозирги Ангрен жанубидаги Облик қишлоғи рўпарасида, Оҳангарон сойининг чап соҳилида деб ҳисоблайди. Тадқиқотчи С. Машковцев (“Геология хабарномаси” Л., 1926) Кўҳисим Тожикистондаги Қорамозор қишлоғининг ўрнида бўлган дейди. Коншунос Б. Наследов тадқиқотлари асосида ҳозирги Конимансур қадимий Кўҳисим эканини исботлашга уринади.

Кўҳисим конининг ҳозирги Конимансурда жойлашгани қуйидаги сабабларга кўра, эҳтимолдан узоқдир:

— Конимансур Илоқ ва Фарғона давлатлари чегараларига бевосита яқин жойлашмаган.

— Курама тоғларида Конимансурдагига нисбатан тўрт-беш марта кўпроқ маъдан ва кумуш қазиб олинган Оқтепа кумуш кони мавжуд.

— геологик тузилиши бўйича Конимансурга нисбатан Оқтепа конининг Афғонистондаги машҳур Панжшер кумуш конларига ўхшашлиги кўпроқдир.

Оқтепа конининг геологик тузилишидаги асосий ва ўрта таркибдаги габбро ва диоритлар, уларнинг ярим ҳалқа шаклида мавжудлиги, Оқтепа конининг Панжшер қазилмалари билан бир хил жуғрофик узунликда жойлашуви, асосий ва ўрта таркибдаги тоғ жинсларининг ўхшашлиги ва маъданлашуви ҳам бир хил ёшда экани ўнинчи асрдаёқ машҳур сайёҳ Ибн ал-Фақиҳнинг бу конларни “Янги Панжшер” (“Жадидул-Фанжҳир”) деб аташига асос бўлган.

Оқтепада топилган сополдан, тошдан, шишадан ясалган қадимги меҳнат қуроллари ва рўзгор анжомларини археолог Ю. Бурыков тавсифланган. Уларнинг VIII–XI асрдаги Шош–Илоқ ёдгорликларига тааллуқли экани, Оқтепа конининг мазкур даврда фаолият кўрсатгани аниқланган.

Тарихий, геологик ва археологик далилларга асосланиб, қадимги машҳур Кўҳисим кони ҳозирги Оқтепа кони ўрнида жойлашган, деган хулосага келиш мумкин. Кўҳисим шаҳарчаси, фикримизча, Тошкент — Ўш йўли бўйида, Резаксойнинг шарқий қирғоғида жойлашган бўлиши мумкин.

“Илоқ” сўзи арабча “билқ”, “илақ”, “балақ” сўзларидан келиб чиққан бўлиб, қимматбаҳо, дурдона, бебаҳо, қадрли, чароғон каби маъноларни англатади. “Илоқ” атамасига “қимматбаҳо бойликлар ватани”, “қадрли ўлка”, “чароғон ўлка” деб изоҳ бериш ҳақиқатга яқин.

Тарихий маълумотларга кўра, “Илоқ” атамаси олтинчи-ўнинчи асрлар орасида кенг қўлланилган. Ўн учинчи асрда Бакрон Муҳаммад ибн Нажиб “Илоқ” атамасини умуман ишлатмаган, балки “Мовароуннаҳр тоғлари” деб тилга олган. Бу маълумотлар “Илоқ” атамасининг бу ҳудудда кончилик ва металлсозлик ривожига билан узвий боғланганини кўрсатади. Кончилик саноати сўна бошлаши биланоқ “Илоқ” атамасини қўллаш ҳам таомилдан қолгани шундай мулоҳазага олиб келади.

Абдуллоҳхон АБДУРАҲМОНОВ,
коншунос-муҳандис,
Поп тумани, Чодак қишлоғи

“Бир неча йиллар аввал “Фан ва турмуш” журналида, Нуҳ пайғамбар кемаси қайсидир тоғдаги музликларда, деб ёзилганини ўқиган эдим. Яқинда эса кема денгиз тағида қолиб кетган, деб эшитдим. Шу ҳақда батафсилроқ маълумот берсангиз.

Мухлисингиз
Ғанижон ОТАБОЕВ,
Шаҳрихон тумани

НУҲ ПАЙҒАМБАР КЕМАСИ ҚАЕРДА?

Нуҳ (алайҳиссалом) қавмини бутларга эмас, ёлғиз Аллоҳ таолога сизинишга чақирди. Аммо итоатсиз қавм пайғамбарнинг сўзларига кулоқ солмади, аксинча, уни масхаралади. Шунда Аллоҳ таоло тўфон балосини юбориб, бу кофир қавмнинг ҳаммасини сувга чўктирди. Нуҳга ваҳий қилинди: **“Бизнинг ваҳий таълимимиз билан бир кема ясагин ҳамда зolim кимсалар ҳақида уларга нажот беришимни сўраб Менга хитоб-илтижо қилмагин. Улар шак-шубҳасиз ғарқ қилингувчидирлар”** (Худ, 37). Тўфон балосидан Нуҳ (алайҳиссалом) кемасидаги саноқли кишилар ва жониворларгина қутқарилишди.

Аллоҳнинг ҳукми бажарилиб, Ер юзи нопоклардан тозаланди. Нуҳ (алайҳиссалом) кемаси бир юз эллик кун мобайнида сувда сузиб, Арабистон ярим оролидаги Жудий тоғининг устида тўхтади. “(Сўнгра): **“Эй Ер, сувингни ютгил, эй само, ўзингни тутгил** (яъни, ёғишни бас қил)”, дейилди. Сув қуриди, фармон бажарилди ва (кема) **Жудий тоғи узра тўхтади ҳамда: “Зolim қавмга ҳалокат бўлгай”, дейилди**” (Худ, 44).

Ислом тарихчилари ушбу тўфон балоси Бобил ерларида (ҳозирги Ироқ ҳудудида) рўй берганини, Дажла ва Фурот дарёлари тошиб, ҳаммаёқ сувга ғарқ бўлганини ёзишади. Курьони каримда зикр этилганидай, Нуҳнинг (алайҳиссалом) кемаси ўша ердаги энг баланд тоғ — Жудий устида тўхтаган. Араб тилида “Ал-Жудий” энг баланд чўққи, юксаклик, деган маъноларни билдиради.

Турли манбалардаги бу мавзуга оид бир-бирига зид фикрлар ва афсоналар Нуҳ (алайҳиссалом) кемаси бошқа жойлардаги тоғлар устида тўхтаган деган асоссиз гаплар тарқалишига сабаб бўлган. Масалан, Тавротда “кема еттинчи ой ўн еттинчи кунда Арарат тоғларида тўхтади”, дейилган бўлса, вавилонликларнинг қиссаларида, у Ниссир тоғига ўрнашди, деб ёзилган. Шумерлар Нуҳ кемасини Гордион тоғларида, ассирияликлар Низар тоғига, ҳиндлар Химаваатга, юнонлар эса Парнас тоғига “йўллашган”. Ҳақиқатга тўғри бўлган хабар эса Курьони каримда баён этилган.

Маълумот Ҳорун Яҳёнинг “Ҳалок бўлган қавмлар” (Истанбул, 2000 йил) асаридан олинди.

Тоҳир МАЛИК,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

Бир кеча-кундуз

Бомдод

Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим
Аллоҳу акбар!
Аллоҳ улуғдир,
Буюқдир Аллоҳ!
Субҳи козиб* чекинди
Етиб келдик субҳи содиққа,**
Алҳамдулиллаҳ,
Тонгнинг ҳаётбахш нурлари
Порлай бошлади
Тун зулматини.
Жаннат боғларидан куч олган
Ажиб бир насим
Уйғониш палласи ғафлатни уйғотади.
Покланмоқ нияти-ла кўз очар замин.
Танимиз пок, руҳимиз пок
Кутажакмиз субҳи содиқни.
Табиат тилидан тасбеҳлар учар.
Гўдақлар кула бошлар —
Пок руҳли жувонлар бағрида.
Она сути кабидир хайрли ният.
Бошланур янги кун умидлар ила.
Аллоҳ паноҳида асрасин бизни!

Пешин

Аллоҳу акбар!
Аллоҳ улуғдир,
Буюқдир Аллоҳ!
Кун оғди,
Турфаранг ташвишлар
Чекинди бир оз.
Руҳларга қувват бермоқ палласи етди.
Субҳ билан уйғониб бирга
Ҳақнинг йўлларида тоймадикми биз?
Кимгадир зулмни кўрдигу раво,
Кўнглимиз тўридан
Шайтонга жой бермадикми биз?
Фурсат етди кўнгишларни
Яна поклаб олмоққа.

Гуноҳларга истиғфор айтиб,
Хайрли йўлимизда этармиз давом.
Аллоҳ паноҳида асрасин бизни.

Аср

Аллоҳу акбар!
Улуғдир Аллоҳ,
Аллоҳ буюқдир беҳад!
Кундузларга файзу баракот берган
Яратганга шукрлар айтиб,
Қувват тилаб имонимизга
Саждага бош қўямиз яна.
Аллоҳдан умидвор кўнгишлар
Раҳмат булоғидан сув ичажаклар.
Аллоҳ паноҳида асрасин бизни.

Шом

Аллоҳу акбар!
Аллоҳ улуғдир,
Буюқдир Аллоҳ!
Кунни қаритди қуёш,
Оғиб кетди мағриб томонга.
Юзланамиз биз ҳам қиблага
Руҳларни яна бир покламоқ — ният.
Сўнг бор зикр айтар табиат бу кун
Эрта тонг тасбеҳ-ла уйғонмоқ учун.
Саждага бош қўйиб,
Юртга омонликлар тилаймиз.
Аллоҳ паноҳида асрасин бизни.

Хуфтон

Аллоҳу акбар!
Аллоҳ улуғдир,
Буюқдир Аллоҳ!
Дунё ташвишлари ҳоритди кунни
Тун бағрига олди борлиқни.
Ўтмоқда бу кун ҳам
Охират саройига
Савоблардан битта ғишт қўйиб.
Дилларга берилган озорлар учун
Истиғфор тилар кўнгиш.
Покланиш онига ташнадир бу дил.
Мўминлар саждага қўяр бош,
Жувонлар алла айтарлар.
Ният эрур тонг-ла уйғонмоқ
Ва имон эгалари сафида турмоқ.
Субҳ билан кўз очар замин
Инша Аллоҳ,
Тунни қувиб, субҳга
Етажакмиз биз.
Аллоҳ паноҳида асрасин бизни.

* Алдамчи тонг.

** Чинакам тонг.

Ҳазрати Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳаётлариға бағишланган асарлар кўплаб ёзилган ва ёзилмоқда. Улар илмда “таърих”, “сияр”, “шамоил”, “қисса”, “наът”, “меърож-нома” ва яна бошқа номлар билан аталиб келинган. Бизнинг диёримизда ҳам қадимда бундай асарлар ёзилган. Мисол учун, Имом Термизийнинг машхур “Шамоили Муҳаммадийа” китоби ҳам ёки XIV аср туркий ёзма ёдгорлигининг нодир намунаси ҳисобланадиган, оммага таниш бўлмаган “Наҳжал-фародис” ҳам шундай асарлардан.

Отабек РУСТАМБЕК ўғли,
филология фанлари номзоди

ЖАННАТ САРИ ЕТАҚЛАГУВЧИ АСАР

“Наҳжал-фародис” мазмун-моҳияти билан тўлиғича Аллоҳ Расулининг шарафли ҳадисларининг ҳаётий талқинидан иборат. Номи ҳақида асарнинг ўзи бундай дейди: “Тақи бу китобга “Наҳжал-фародис” от бердук, маъниси уштмоҳларнинг очуқ йўли темек бўлур”¹. Яъни, “Уштмоҳлар” (учмоҳ, ужоҳ) “жаннатларнинг очик йўли” маъносидадир.

“Наҳжал-фародис” муаллифи масаласи баҳсли. Айрим маълумот ва далиллар асарнинг муаллифи сифатида Маҳмуд ибн Али ас-Саройи Булғорий Кардарийни кўрсатиш мумкинлигига ишора беради. Лекин бу ҳам шартлидир. Чунки “Наҳжал-фародис”нинг бизга маълум қўлёзмасида муаллифнинг номи асарнинг ҳеч қаерида қайд этилмаган. Фақат китоб ниҳоясида унинг ёзилиш санаси ва котибнинг исми келтирилган, холос. Яъни, “Бу китоб тамом бўлди тарих ети юз олтмиш бирда шаҳрул-моҳил-муборак жумодул-аввал ойининг олтинчи қунида эрдиким, китобати қушлуқ вахтинда тамам бўлди. Тақи китобнинг мусаннифи мазкур якшанба кун

дорул-фанодин дорул-бақога риҳлат қилди”².

Бу хабардан икки муҳим жиҳат: биринчиси — асарнинг ёзилиб битган санаси ҳижрий 761 (милодий 1360) йил экани ҳамда иккинчиси — асар мусаннифи, яъни, тартиб бериб ёзган киши, асарни тамомлагач, якшанба кунни вафот қилгани (ҳ.761 йил) маълум бўлади. Демак, муаллифнинг охириги асари ҳам ушбу “Наҳжал-фародис”дир.

Китоб ниҳоясида котиб ўз исмини келтиради: “Муҳаммад ибн Муҳаммад ибн Хусрав Хоразмий”. Шунингдек, котиб асар муаллифининг вафот санасини аниқ келтиришича, у билан шахсан таниш бўлган.

“Наҳжал-фародис” асари диний-ахлоқий, илмий-бадиий асардир. Муаллиф асарини Аллоҳга ҳамд ва унинг расули Муҳаммадга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) наът билан бошлайди ҳамда Абдуллоҳ ибн Умардан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинган ҳадисни келтиради. (Шу ўринда алоҳида таъкидлаш керак: ҳар боб фасллари бошида келтирилган ҳамма ҳадис ва матн

орасида келувчи оятлар, аввало араб тилида, кейин унинг мазмуни муаллифнинг туркий изоҳида келтирилган): «Умар ўғли Абдуллоҳ (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилур пайғамбардин (соллаллоҳу алайҳи ва саллам). Андоғ ёрлиқар: “Қаю муъмин ва муваҳҳид қирқ ҳадисни меним ҳадисларимдин эшитмаганларга тегурса, билмаганларга ўргатса, Ҳақ таоло ул кимарсани олимлар зумрасинда битигай; тақи қиёмат кунни бўлса, аманна ва садақна, шаҳидлар жумласинда кўпоргай; тақи қаю кимарса мен аймамиш ҳадисни меним аймаганимни билип, қасд бирла меним уза йалғон сўзлап, пайғамбар айди, тесе, тамуғдин олтуруғу ерини омода қилсун”, теп айди. Бу ҳадисга тамассуқ қилип қирқ ҳадис жамъ қилдуқ Пайғамбар (алайҳиссалом) ҳадислариндин муътамад китоблардин»³.

Демак, муаллиф ушбу асарини, ҳадис башоратига кўра, қирқ ҳадис жамлашдек эзгу иш билан олимлар зумрасидан жой олиш умидида битган.

“Наҳжал-фародис” тўрт боб, ҳар боб эса ўн фасл — жами

қирқ фаслдан иборат. Яъни, ҳар бир ҳадисга алоҳида бир фасл ажратилган. Шу билан бирга, ҳар бир ўнталикни ташкил қилувчи боб махсус мавзуга бағишланиб, ўзаро мутаносиблик изчил сақланган.

Асар мундарижасидан ҳадислар талқини асосида муаллиф ҳазрати Расулulloҳнинг ҳаётларини тўлиқ қамраб олишга ҳаракат қилгани маълум бўлади. Ҳар фасл бошида биттадан ҳадис келтириб, шуни шарҳлаш орқали мавзунини очиб берган. Бу йўлда жуда кўплаб ривоятлар ва ҳикоятлар келтирилади, ул зотни таърифлайди, қилган ишлари ҳақида маълумот беради ва ўрнатқучи айрим воқеаларни батафсил эслайди. Мана шу нуқталарда муаллифнинг маҳорати кўринган. Мисол учун, Ҳазрати Расулulloҳнинг жонларига суиқасд режасини тузиш ниятида Макка кофирлари йиғилишади, бу йиғинга аравий абушқа (чол) қиёфасида иблис ҳам қатнашиб, мушрикларга йўл-йўриқ кўрсатади. Шу воқеанинг бу тахлит баёни бошқа асарларда учрамайди. Муаллиф мавзуга ўзига хос ёндашиб, иблиснинг доимий душманлиги ва маккорлигини асосли изоҳлаб берган.

Муаллиф асарда халқона иборалардан унумли фойдаланган. Масалан, Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Абу Бакр (розийаллоҳу анҳу) билан бирга Маккадан Яриб сари кетаётганларида бир чўпоннинг хонадонига тушадилар. Мўъжиза кўрсатиб, сутдан қолган бир озғин қўйдан сут соғиб ичишади. Улар кетишгач, чўпон келади ва аёлдан у фаройиб мусофирнинг

“сифатини яхши баён қил” ишини сўрайди. Шунда чўпоннинг аёли Умми Маъбад тилидан Ҳазрати Расулulloҳни бундай таърифлайди:

“Йигит турур. Маҳониси қора турур. Ачуқ йўзлуқ турур. Овозинда ҳейбет бор. Инген узун бўйлуқ эрмаз, ашақ бойлуқ тақи эрмаз, ўрта бўйлуқ турур. Ачуқ қошлиқ турур. Инген семуз тақи эрмаз, инген арқу тақи эрмаз, ўрта тенлиг турур. Тўлек турур, уқуш ҳаракетлиг эрмаз. Тишлари сейрек турур. Юзи тўлун айтег кумийур. Сўз сўзласа, ачуқ айра сўзлейур, булғашик сўзламас. Айаси кенг турур. Кўзи ашаққа уқушрек бақар, йерге бақар; бир аз тақи башини қалдурур, кўкка бақар. Маҳосини кўрт йиг турур, ўрта маҳосинлиг (турур), узун тақи эрмаз, қуса тақи эрмаз. Қатиг йуруган тақи эрмаз; йуруйур бўлса, ақру йуруйур, эркен йетер, йўқ эрса йетмас, теди”⁴

Ул муборак зотнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) очик юзлари “тўлун айтег” экани, овозларида ҳайбат борлиги, ўрта бўй, сўзласалар, бир маромда сўзлашлари, юрсалар ҳам, ўртача юришлари ва бошқа хислатлари жуда самимий ифодаланган. Бу фикрлар XIV аср туркий халқларида Ҳазрати Пайғамбарнинг сийратлари ҳақидаги аниқ манбаларга таянган фикрлардир. Масалан, “Наҳжал-фародис”даги бу таъриф кўп жиҳатдан “Шамоили Муҳаммадийа” асаридаги маълумотларга уйғундир.

XIV аср туркий насри нуқтаи назаридан “Наҳжал-фародис” тили, бадиияти ўзига хосдир. Биринчидан, ҳар бир фикр ўша давр туркий тилида равон ифодалангани, иккинчидан ривоят ва ҳикоятлар бадиий бўёқларда акс эттирилган; учинчидан, оят ва ҳадисни муаллиф илмий салоҳият билан таржима қилган ва, тўртинчидан,

мўътабар манбалардан олинган иқтибосларнинг фасоҳату бағишати тўла акс этган.

Асарнинг яна бир муҳим ва қизиқарли жиҳати — муаллиф бирор мавзу ҳақида тўхталар экан, шу мавзу доирасидаги ҳадисларни воқеа йўналиши ва асос моҳиятига қараб жойлаштирилади. Масалан, бузғунчи ишлари билан Пайғамбаримизга кўп озор берган Абу Лаҳаб ва унинг хотини ҳақида ҳикоя қилар экан, уларнинг оқибатлари ҳикоя охирида келтирилади, бу ҳадисларни ўқувчининг эсида қоларли даражада бадиий ифодалар билан тасвирлайди.

Асарда Қуръони каримдан кўплаб оятлар келтирилган. Муаллиф аввал оят аслини, кейин унинг туркий изоҳини берган. Ёки кетидан оятма-оят, жумлама-жумла мазмунини берган ўринлар ҳам учрайди. Мисол учун, муаллиф биринчи бобнинг олтинчи фаслида тарихда машҳур “Фил воқеаси”га тўхталади ва Фил сура-сини оятма-оят тафсир қилади.

“...Тангри пайғамбарқа (алайҳиссалом) андин хабар беру йарлиқар, қавлуху азза ва жалла: “Алам тарокайфа фаъала роббука би асҳабил-фил”. Маънисини ул бўлурким: Ё Муҳаммад, билмадингмуким, Раббунг асҳоби филга не иш қилди? “Алам йажаъл кайдахум фий тазлийл” — Кўрмадингму, ё Муҳаммад, Раббунг анларнинг кейдларини, ҳийлаларини ботил қилди? “Ва арсала алайҳим тойрон абабийл” — Тақи, ё Муҳаммад, Раббунг изди ул асҳоби фил уза жамот қушлар... “Тармийҳим би ҳижаротим-мин сижжийл” — ...атар эрди ул кофирларни бу қушлар қатиг ташлар бирла нишон атлари битимиш ташлардин. “Фажаъалаҳум ка’асфим-ма’кул” — Қилди Тангри

¹ “Наҳжал-фародис”, 1-бет.

² Шу асар, 309-бет.

³ Шу асар, 17-бет.

⁴ Шу асар, 31—32-бетлар.

таоло кофирларни урулмиш экиннинг ушақ йапракитег хелок қилди...”

Энди қиёс учун айнан шу суранинг ҳозирги замон изоҳли таржимасини келтирамиз:

“1. (Эй Муҳаммад,) **Парвардигорингиз фил эгаларини қандай** (ҳалок) **қилганини кўрмадингизми?** 2. **У зот уларнинг** (Қаъбатуллоҳни вайрон қилиш учун қўллаган барча) **хийланайранглари**ни барбод қилмади-ми? 3—4. **У зот уларнинг устига сополдан бўлган тошларни отадиган тўп-тўп қушларни юбориб...** 5. ...уларни (қурт-кумур-сқалар томонидан) **чайнаб ташланган сомон каби** (илма-тешик) **қилиб юборди!**”⁵

Иккала таржимада ҳам ушбу “Фил воқеаси”нинг мазмун-моҳияти акс этган. Фақат “Наҳжал-фародис”даги тафсир XIV аср туркий тилида битилган дастлабки ўзига хос тафсирдир. Аммо бу қадим таржима мазмуни ҳозирги замон таржимасидан кескин фарқ қилмайди. Аксинча, булар ўзаро бир-бирини тўлдиради. Албатта, ҳар бир тафсир муаллифи ўзи яшаётган давр нуқтаи назаридан, илмий истеъдод ва бошқа жиҳатлардан бир оз фарқли тафсир этади. Бу ерда шунинг кичик аксини кўришимиз мумкин. Аммо муқаддас оятларнинг ғоя ва мазмуни иккала тафсирда ҳам деярли ўзгармай тилимизда акс этган, дейиш мумкин.

Хуллас, “Наҳжал-фародис” Расули акрам (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳақларидаги дурдона, чин маънода жаннатга етаклагувчи асар, муҳташам адабий ва илмий ёдгорликдир.

⁵ Куръони карим. Ўзбекча изоҳли таржима муаллифи Алоуддин Мансур. — Тошкент, “Чўлпон”, 1992. 523-бет.

Шарқ табо-батаида ток барги, пояси, узум, узум шарбати, сиркасида кенг фойдаланилади.

Узум ва данакли майиз ичак оғриғигада, шунингдек, майиз буйрак ва қовуққа ҳам фойдали. Ток поясининг суви ва ёввойи узум шарбати қон тупуришни батараф этади.

Ток поясининг суви тошларни майдалайди, сўгал, қонта-лаш ва темирлаткини даволайди.

УЗУМНИНГ ХОСИЯТЛАРИ

Меваси эса ошқозон фаолиятини яхшилаб, қусишни тўхтатади, юракка қувват беради, жигддон қайнашини қолдиради.

Халқ табобатида узум шарбати, шунингдек, узумнинг нордон навлари иштаҳани очувчи ва овқат ҳазм қилишни яхшиловчи восита сифатида қўлланилади. Яхши пишган узум, айниқса, қора нави кам-қон, камқувват беморларга тавсия этилади. Қора майиз эса турли зарарли ўсмаларни йўқотиб инсон қувватини оширади.

Фақат қандли диабет, меъда ва ўниккибармоқ ичакнинг яра касаллиги танада йирингли жараён билан кечаётганида беморга узум буюриб бўлмайди.

Фойдали маслаҳатлар

1. 40 ош қошиқ (40-50 гр.) қуритилган ва майдаланган ток барги устидан 500 мл. қайноқ сув қуйиб, паст оловда 10-15 дақиқа қайнатилади, кейин дамлаб қўйилади-да, сузиб олиниб, қандли диабет

ёки гипертония (хафақон) касаллигида овқатдан олдин ярим истакандан (100 гр) кунига уч-тўрт маҳал ичилади.

2. Бўғинлардаги оғриқни даволаш учун уч литрлик банкага 300 та янги узилган ток баргини солиб, устига совуқ сув қуйиб, уч кун тиндириб, кунига уч марта 100 мл. дан ичилади.

4. Янги узилган узумнинг ҳазми оғир, агар пўсти бир оз юмшаб, тиришганидан кейин ейилса, ҳазми осонлашади, танага қувват бағишлайди, семиртиради, соғлом қонни кўпайтиради, ични юмшатади.

5. Узум нимжон беморлар ва тўшакдан янги турган хасталар ҳамда доимий тарзда совуқ иситма тутадиган кишиларга жуда фойдалидир.

Эслатма

Узум еб, устидан совуқ сув ичиш ичкетар ва истмага олиб келиши мумкин.

Сафар МУҲАММАД